

Důsledky rozdělení Československa na život obyvatelstva moravsko-slovenského pomezí

Magdaléna Rychlíková

Úvod – Všeobecný přehled

Vymezení problému

K 31. prosinci 1992 zaniklo po 74 letech své existence Československo a k 1. lednu 1993 se na mapě Evropy objevily dva nové samostatné státy – Česká republika a Slovenská republika. Hranice mezi těmito republikami, která byla doposud hranicí vnitřní, se stala hranicí státní.¹

Ačkoliv politikové obou republik ještě na podzim 1992 tvrdili, že občané rozdělení „ani nepocítí“, bylo od počátku jasné, že tomu tak nebude. Zcela logicky mělo rozdělení největší dopad na obyvatelstvo žijící podle nové státní hranice, kde byly doposud kontakty nejintenzivnější.² Následující práce shrnuje výsledky výzkumu prováděného na obou stranách česko-slovenské hranice³ v letech 1996–1998. Výzkum zkoumal dopad vzniku politické hranice na každodenní život příhraničních okresů, přičemž se porovnávaly jednak změny oproti situaci před 31. prosincem 1992, jednak kontinuální změny po 1. lednu 1993.

¹ Stalo se tak na základě dohody obou vlád o generelním vymezení státních hranic podepsané v Praze 29. 10. 1992 – text viz č. 229/1993 Sb.(Sbírky zákonů ČR), resp. 194/1993 Z. z. (Zbierky zákonov SR).

² K česko-slovenským kontaktům v moderní době viz: Mlynárik, Ján: *Českí profesori na Slovensku*. I. Praha 1994, Kálal, Karel: *Slovensko a Slováci*. Praha 1901, Janšák, Štefan: *Život Dr. Pavla Blahu*. I, II., Trnava 1947, *Cestami česko-slovenské vzájemnosti*. Liberec 1993, Gál, Fedor: *Dnešní krize česko-slovenských vztahů*. Praha 1992.

³ V souvislosti s tím jsou v textu používány termíny „česko-slovenské pohraničí“ a „moravsko-slovenské pomezí“. Zatímco o „česko-slovenském pohraničí“ lze hovořit v pravém slova smyslu teprve od 1. ledna 1993, pojem moravsko-slovenské pomezí je časově širší. S ohledem na rozměr následující studie používáme oba pojmy jako synonyma.

Metodologický přístup ke zpracování tématu

Mezi Českou republikou a Slovenskou republikou byla ještě před rozpadem federace uzavřena řada dílčích smluv, majících za účel „změkčit“ dopad rozdělení společného státu.⁴ Tyto dohody odrážejí dobové představy o dalším vývoji vzájemných vztahů. Samotný text smlouvy ovšem ještě nevyplývá nic o skutečné situaci. Rovněž po 1. lednu 1993 byly mezi ČR a SR uzavírány další mezinárodní smlouvy, které měly reagovat na nově vzniklou situaci a řešit problémy, se kterými se původně na podzim 1992 nepočítalo. Samozřejmě, tyto nové dohody často měnily dohody původní. Práce proto zkoumá, jak byly tyto dohody v praxi konkrétně naplněny, do jaké míry se osvědčily a kde se naopak ukázaly jako překážka bližších vztahů mezi obyvatelstvem na obou stranách hranic. K zjištění skutečnosti byla použita především metoda dotazů u obyvatelstva moravsko-slovenského pomezí (pohraničí). S ohledem na to, že v pohraničních okresech po obou stranách hranic žije příliš velký počet lidí (odhad se pohybuje okolo 500 tisíc – 750 000 osob), bylo třeba postupovat metodou sond. Přitom bylo dbáno na to, aby byli rovnoměrně zastoupeni příslušníci různých profesí a věkových kategorií a také obyvatelé různých oblastí podél hranice, vždy ovšem z obou jejích stran. Spíše podpůrně bylo využito i archívního materiálu úřední provenience a dostupných statistických údajů.

Zeměpisné vymezení zkoumané oblasti

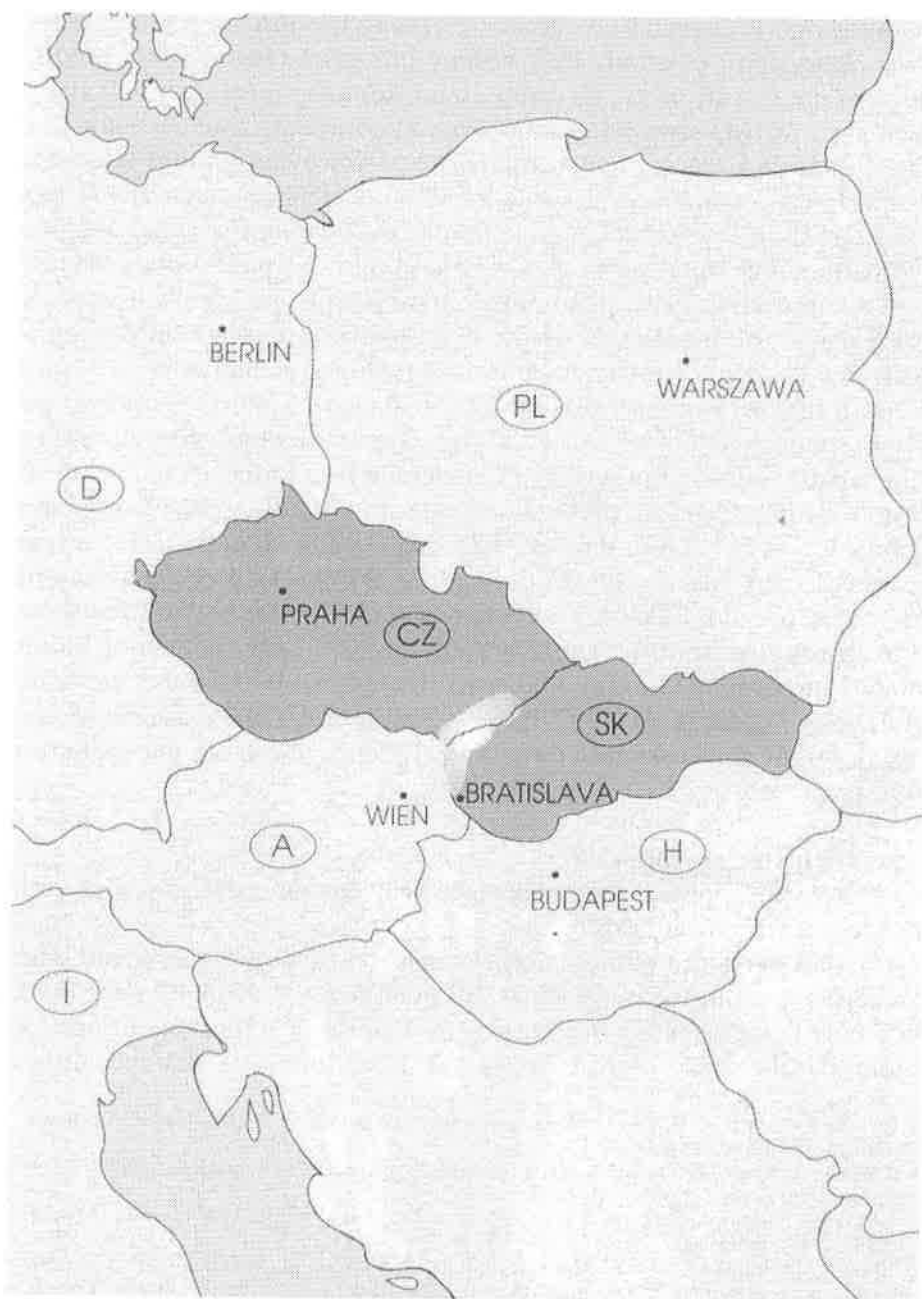
Hranice mezi Českou republikou a Slovenskou republikou⁵ je dnes dlouhá více než 200 km a probíhá rozdílným terénem. Ve svém severním úseku, od trojjediného bodu na česko-slovensko-polské hranici až po Sudoměřický potok, probíhá hranice hornatým územím, především v oblasti Beskyd a Karpat. Tyto oblasti jsou řídko osídleny, hranice zpravidla probíhá po horském hřebeni.⁷ Charakteristické pro tuto oblast je tzv. kopaničářské osídlení, spočívající v roztroušených samotách po obou stranách

⁴ Šlo o dvě skupiny dohod, první byla podepsána 29. října 1992 v Praze, druhá 23. listopadu 1992 v Bratislavě. O jednáních viz *Rudé právo*, 12. 10. 1992, 27. 10. 1992, 30. 10. 1992, 10. 11. 1992.

⁵ Srv. Húsek, Ján: *Hranice mezi zemí moravsko-slezskou a Slovenskem*. Praha 1932, Hromádka, Jan: *Všeobecný zeměpis Slovenska*. In: *Slovenská vlastiveda*. Bratislava 1943.

⁶ Původní administrativní hranice probíhala po meandrech řeky Moravy, což ji uměle prodlužovalo. Po skončení práce smíšené rozhraničovací komise a podepsání dohody o společných státních hranicích v Židlochovicích 4. ledna 1996 se celková délka zkrátila.

⁷ Výjimkou je např. oblast Kasárna v Beskydech, kde hranice probíhá po úbočí. Tím se tato rekreační oblast dostala na slovenské území, ačkoliv byla přístupná jen z moravské strany ve směru od Velkých Karlovic. Po rozdělení vybudovalo Slovensko urychleně novou silnici ve směru od obce Makov.

Oblast moravsko-slovenského pomezí v evropském kontextu.

Lidé města, 1/1999

hranic. Kontakt obyvatelstva žijících ve větší vzdálenosti od hranic zde byl vždy omezenější, přechody byly vedeny přirozeně tam, kde to přírodní poměry dovolovaly, avšak na druhé straně kontakty mezi obyvateli vlastních kopanic byly vždy velmi intenzívní. Kopaničářské osídlení a kontakt mezi lidmi na kopanicích vyžadují běžné překračování hranice kdekoliv, protože místní komunikace (lesní cesty, ale i některé silnice) běžně vedou opakovaně přes česko-slovenskou hranici.⁸ Ve středním úseku hranice (v prostoru Vlárského průsmyku a Myjavských kopanic) je osídlení hustější a kopce nižší. Původní administrativní hranice zde na dvou místech přetínala a tím i rozdělovala osady, což si rovněž vynutilo rektifikaci hraniční čáry. V jižní části, která je převážně rovinatá, a která sahá od Karpat až po trojjediný bod na česko-slovensko-rakouské hranici, je osídlení po obou stranách relativně husté⁹ a kontakty mezi obyvatelstvem velmi intenzívní. I když hranici zde tvoří především řeka Morava, která je přirozenou vodní překážkou, právě zde pociťovalo vždy obyvatelstvo po obou stranách hranice svou blízkost nejsilněji, jak o tom svědčí i výraz „Moravské Slovensko“ (Slovácko)¹⁰, používaný pro tuto oblast východní Moravy. Hodonín, ležící na samé hranici, byl vždy přirozeným střediskem celé oblasti dolního Pomoraví, tedy i její slovenské části a podobnou úlohu hrály v menší míře i Břeclav a Uherské Hradiště. Oblasti jižního Slovácka, Hornácka, Dolňácka a Podluží na straně moravské a oblast Záhoří (Záhorie) na straně slovenské také poskytly nejvíce srovnávacího materiálu pro tuto práci.

Stručný historický přehled

Pro lepší pochopení problematiky je třeba uvědomit si dvě podstatné věci, ke kterým v minulosti došlo:

1) oblast východní Moravy sice patřila již od 11. století k českému státu a oblast západního Slovenska ke státu uherskému,¹¹ avšak od roku 1490, kdy byly české země a Uhry spojeny za Vladislava II. personální unií, se moravsko-slovenská hranice začala měnit postupně na hranici vnitřní.

⁸ Rektifikace hranic česko-slovenskou rozhraničovací komisí se snažila takovéto případy eliminovat na maximální možnou míru.

⁹ Jedná se o okresy Břeclav, Hodonín a Uherské Hradiště na české straně a někdejší okres Senica (nyní okresy Skalica a Myjava) na Slovensku.

¹⁰ Viz o tom podrobněji Rychlík, Jan: Pokusy o připojení Slovácka ke Slovensku v letech 1938–1941. In: *Slovácko*, roč. 33–34, 1991–1992, s. 76–77.

¹¹ Původní moravsko-uherská hranice probíhala na počátku 11. století západněji a vedla zhruba po řece Olšavě. Názvy moravských měst jako Uherský Brod, Uherský Ostroh, Uherské Hradiště či Strážnice i dnes ukazují její přibližný průběh.

Tento proces byl postupný a velmi pomalý: v neprostupných lesech pohraničí ostatně hranice nebyla přesně vymezena a k jejímu definitivnímu vyměření došlo až v 18. století, především za Josefa II. (1780–1790). Spíše než vytýčení hranice bylo nicméně pro obyvatelstvo důležitější zrušení vnitřní celní hranice mezi rakouskou a uherskou částí monarchie, ke kterému došlo v roce 1850. Po rakousko-uherském vyrovnání roku 1867 byla sice jednota celního a devizového území Rakouska a Uher zachována, avšak obě části měly odlišné předpisy o nabývání a pozbývání státního občanství a občané obou částí byli vůči sobě vzájemně cizinci, což význam hranice zvyšovalo. Samotná hranice byla ovšem zcela volně prostupná a žádné kontroly se zde neprováděly.¹² Přes rozdílné právní systémy a určité problémy např. v oblasti podnikání třeba říci, že možnost stěhovat se přes tuto hranici a usazovat se či pracovat v druhém státě nebyla nijak omežována.¹³ Po zřízení Československé republiky v roce 1918 došlo k zapojení celého pohraničí do nového státu a přeměny hranice na čistě administrativní.

2) V letech 1939–1945 v souvislosti se vznikem slovenského státu 14. března 1939 a okupace zbytku českého území 15. března 1939 se hranice stala hranicí státní. Protože tzv. Protektorát Čechy a Morava byl nacistickými orgány pokládán za součást německé říše, šlo o hranici německo-slovenskou. Z moravské strany byla hranice střežena velmi přísně německými pohraničními orgány a pro běžný dálkový styk byla uzavřena. Získat povolení k jejímu překročení bylo pro obyvatele českého či slovenského vnitrozemí neobyčejně těžké, avšak místní poměry si vynutily různé úlevy alespoň pro obyvatelstvo pohraničí. V pohraničním pásmu širokém 15–20 km od hranic proto platil malý pohraniční styk, opírající se o starou československo-rakouskou dohodu. Podle této dohody bylo možné překročení hranice na propustku, kterou vydávaly na Slovensku obecní a potvrzovaly okresní úřady, v protektorátu německé úřady vrchních zemských radů (Oberlandraty).¹⁴ Podmínkou vydání propustky byl nějaký vážný důvod služební, pracovní nebo osobní. Pro obhospodařování pozemků, které

¹² Kontroly na vnitřních hranicích byly zrušeny císařským nařízením v roce 1857 (viz Říšský zákoník – ř. z. – č. 31), i když v praxi se již ani tehdy dávno neprováděly, vyjma mimořádných opatření. Císařským nařízením č. 116/1865 ř. z. byly dokonce zrušeny pasové kontroly i na vnějších hranicích říše.

¹³ Podrobněji viz Rychlík, Jan – Rychlíková, Magdaléna: Stěhování slovenského obyvatelstva do českých zemí do roku 1945. *Materiály k problematice etnických skupin na Území ČSSR*. Sv. 5, Praha 1987, s. 51–52.

¹⁴ Podrobněji viz Rychlík, Jan: Cestovní styk mezi Slovenskem a Moravou v letech 1939–1945. *Malovaný kraj*, 23, 1987, s. 6–7.

zůstaly na druhé straně hranice, bylo dokonce možné překročit hranici i mimo oficiální přechod.¹⁵ Jinak je třeba říci, že přes přísné střežení hranice a drakonické tresty uplatňované německými úřady za její nedovolené překročení (po vypuknutí Slovenského národního povstání se pokus o nedovolené překročení hranic trestal dokonce smrtí¹⁶ se nepodařilo ilegálním přechodům zabránit. V letech 1939–1944 se také objevily problémy rozdělených vesnic, známé z období po roce 1992, stejně jako spousta jiných obdobných problémů.¹⁷ Za zmínku stojí, že celní a devizová hranice mezi českými zeměmi a Slovenskem trvala jistý čas i po obnovení Československa a byla zrušena teprve k 1. listopadu 1945.¹⁸

Obecně možno říci, že příhraniční oblasti vždy v minulosti úzce spolupracovaly. Právě moravsko-slovenské pohraničí je spojeno s některými významnými událostmi moderních českých a slovenských dějin. Tak např. právě v prostoru myjavských kopanic (mezi Javorníkem a Vrbovcemi) překročili v září 1848 moravsko-slovenskou hranici slovenští (a s nimi i čeští) dobrovolníci, kteří se v prostoru Myjavy pokusili vyvolat protimadařské povstání,¹⁹ do Skalice na Záhorí přišla z Hodonína v roce 1918 první československá prozatímní vláda pro Slovensko vedená Vavro Šrobárem,²⁰ v dobách druhé světové války v prostoru myjavských kopanic existoval kanál, kterým utíkali z protektorátu ohrožené osoby a kudy také přišli v roce 1944 na pomoc Slovenskému národnímu povstání čeští dobrovolníci.²¹ Všechny tyto události posilují i dnes historické vědomí obyvatelstva na obou stranách hranic a upevňují vědomí vzájemné blízkosti.

Problémy moravsko-slovenského pomezí spojené s rozdělením ČSFR 1992

Pohyb obyvatelstva

Otázku vzájemného pohybu obyvatelstva obou republik (a tedy nejen

¹⁵ Text dohody viz č. 68/1929 Sb.

¹⁶ *Slovenské národné povstanie a české země. Dokumenty.* (SNPaČZ), Praha 1974, dok. 80, s. 268, dok. 81, s. 269–270.

¹⁷ Viz Rychlík, Jan: Obyvatelstvo Slovácka a Záhorí v letech 1939–1945. *Slovácko*, 30, 1988, s. 43–54.

¹⁸ Štátny okresný archív (ŠOKA) Skalica, f. ONV Skalica, č. D9–1289/1–24/4–1945.

¹⁹ Daniel Rapant, *Dejiny slovenského povstania roku 1848–1849.* II/1, T. S. Martin 1950, s. 161.

²⁰ Rychlík, Jan: *Češi a Slováci ve 20. století. I. Česko-slovenské vztahy 1914–1945.* Bratislava 1997, s. 67.

²¹ SNPaČZ, dok. 35, s. 125.

obyvatelstva pohraničních oblastí) řeší v zásadních rysech dohoda o zrušení vízové povinnosti podepsaná v Praze 29. října 1992, tedy ještě v době federace. Základem byla jednání mezi českou a slovenskou politickou reprezentací (tedy v zásadě mezi Občanskou demokratickou stranou Václava Klause a Hnutím za demokratické Slovensko Vladimíra Mečiara) v Koloďých u Prahy 10. října 1992 a na Javorině ve Vysokých Tatrách 26. října 1992 o už zmíněné soustavě dohod změkčujících rozdělení České a Slovenské Federativní Republiky (ČSFR)²² Dohoda, která vstoupila v platnost hned 1. ledna 1993, má svým zněním charakter standardních dohod mezi státy o zrušení vízové povinnosti až na dva body: k překročení hranic stačí občanům ČR a SR občanský průkaz (není tedy potřebný cestovní pas) a občané těchto států mohou překročit hranici do druhé republiky na kterémkoliv místě „pokud to není zakázáno vnitrostátními předpisy jedné smluvní strany.“²³ Protože ze starých československých pasů a občanských průkazů nebylo možné zjistit, které republiky je držitel občanem, zavázaly se smluvní strany vydat do šesti měsíců závazné předpisy o označení těchto dokladů potvrzením o státním občanství. Zejména u občanských průkazů byla podobná doložka podmínkou k jeho použití k cestě do druhého státu,²⁴ zatímco u cestovních pasů byla lhůta prodloužena až do konce roku 1994.²⁵ Na tuto základní dohodu navazovala další smlouva, podepsaná současně s první, totiž o společném postupu v otázkách pobytu cizinců ze třetích států. ČR a SR se zavázaly nezavádět ani nerušit bez souhlasu druhé republiky vízovou povinnost pro občany třetích států a provádět vůči nim shodný cizinecký režim. Zákaz pobytu vyslovený pro území jedné smluvní strany se týkal automaticky i druhé republiky.²⁶

Realizace této dohody by v praxi znamenala skutečně volný pohyb osob,

²² Rychlík, Jan: *Češi a Slováci ve 20. století. II. Česko-slovenské vztahy 1945–1992*, Bratislava 1998, s. 349.

²³ Text viz č. 149/1993 Sb., č. 225/1993 Z. z. Viz též č. 210/1996 Sb.

²⁴ Dohoda byla podepsána rovněž 29. 10. 1992 v Praze, text viz č. 230/1993 Sb. Platnost federálních průkazů se jinak obě strany dohodly uznávat po dobu pěti let od rozdělení ČSFR. Koncem roku 1997 česká strana oznámila, že nebude nadále uznávat pro překročení hranic staré československé občanské průkazy s označením občanství, ale pouze občanské průkazy obou republik vydané po rozdělení ČSFR. Nakonec na žádost slovenské strany bylo od tohoto opatření upuštěno a československé občanské průkazy byly uznávány i po 1. 1. 1998.

²⁵ Šlo o cestovní pasy vydané podle zákonů č. 63/1965 Sb. a č. 216/1991 Sb. Současně začaly být v roce 1993 vydávány zvláštní cestovní pasy ČR a SR na základě předpisů zákona č. 216/1991 Sb., který i nadále platil v ČR i v SR. Od roku 1997 na Slovensku platí zákon č. 381/1997 Z. z. o cestovních dokladech.

²⁶ Viz č. 150/1993 Sb., č. 133/1993 Z. z.

zhruba na úrovni mezi státy Schengenské dohody Evropské unie. ČR a SR měly tvořit jednotné pasové a vízové území, což v praxi činilo jakékoliv kontroly dokladů na hranicích mezi ČR a SR zbytečnými. Těžko říci, zda obě strany skutečně s podobným režimem počítaly. Známy výrok Václava Klause, že „mezi ČR a SR se nebudou stavět celnice“ by tomu sice nasvědčoval a zejména slovenská strana měla na podobném režimu zájem a po rozdělení ČSFR také skutečně nebyly prováděny na společných hranicích pasové kontroly. Nicméně již počáteční vývoj tento předpoklad zpochybňuje. Dohoda o zrušení vízové povinnosti totiž nedávala právo překročit hranice mezi ČR a SR kdekoliv občanům třetích států, a to ani tehdy, jestliže šlo o osoby, na které se nevztahovala vízová povinnost. Povinnost občanů třetích států překračovat hranici mezi ČR a SR výhradně na hraničních přechodech byla kromě toho výslovně stanovena dodatečnou dohodou podepsanou v Praze 20. června 1994.²⁷ Dohoda o společném cizineckém režimu obsahovala i ustanovení o povinnosti jednoho státu převzít zpět osoby, které neoprávněně z jeho území překročily hranici do druhé republiky (readmise), což zpochybňovalo existenci jednotného pasového a vízového prostoru. Rovněž dohoda o úpravě režimu na společných státních hranicích, podepsaná v Praze 29. října 1992, hovořila o možnosti překročení společných státních hranic jen u požárních sborů a zdravotní služby, což bylo v rozporu s celkovou dohodou o zrušení vízové povinnosti.²⁸ Tak nedůslednost a vzájemná rozporuplnost smluv teoreticky volný pohyb od počátku zpochybňovala.

V prvních týdnech a měsících roku 1993 obyvatelstvo pohraničních území skutečně nepocíťovalo nějakou zásadní změnu oproti situaci před 31. 12. 1992. Česká celní správa sice zřídila na silnicích vedoucích přes slovenské hranice již 2. ledna 1993 kontrolní stanoviště, která zahájila činnost 4. ledna, a od 1. února přistoupila k podobnému kroku i slovenská strana, šlo však jen o kontrolu pohybu zboží, nikoliv osob. Stanoviště cizinecké policie zřízena nebyla a pasová kontrola se neprováděla.²⁹ Ke změně došlo počátkem léta 1993. Nejprve začaly celní orgány české strany namátkově provádět i kontrolu osob a konečně během léta byla na hranici zřízena normální pasová kontrola české cizinecké policie (slovenská strana přistoupila k podobnému kroku teprve v létě 1994). V souvislosti s tím se ukázala podstatná mezera v dohodě mezi ČR a SR, která se odrazila právě

²⁷ Viz č. 55/1997 Sb. Srovnej též č. 285/1994 Z. z.

²⁸ Viz č. 234/1993 Sb., č. 195/1993 Z. z.

²⁹ Rychlík, J.: *Češi a Slovinci...*, II., s. 354.

především v pohraničních oblastech. Smlouva totiž nepamatovala na děti do 15 let, které nemají vlastní občanský průkaz a zpravidla neměly ani cestovní pas. Překročení hranic bylo možné jen tehdy, byly-li děti zapsány do občanského průkazu nebo cestovního pasu rodičů, nebo byl-li jim vystaven vlastní cestovní pas. Pro děti v pohraničních oblastech, které byly zvyklé pohybovat se volně, to znamenalo znemožnění svobodného pohybu. Znemožněné byly i hromadné školní akce (např. do té doby běžné návštěvy slovenských dětí v zoologické zahradě v Hodoníně, návštěvy plaveckého stadionu v Hodoníně, výměnné družební akce škol apod.). S dětmi nemohli cestovat do druhé republiky ani prarodiče a jiní příbuzní, popřípadě známí. Kromě toho s povinností nechat si vyznačit občanství v občanském průkazu pro cestu do druhé republiky se v mnoha případech ukázalo, že s ohledem na místo narození dítěte nebo místo narození rodičů mají děti jinou státní příslušnost než jeden z rodičů, nebo že sourozenci mají rozdílnou státní příslušnost.³⁰ V takovém případě samozřejmě matiční úřady odmítaly udělit do občanských průkazů doložku o státním občanství a pasové úřady zase odmítaly označit starý cestovní pas nebo vystavit nový. Cestovní pas měl vystavit příslušný konzulát domovského státu občana. Je samozřejmé, že v česko-slovenském pohraničí žádné takové konzuláty nejsou. Dítě, které mělo občanství druhé republiky než jeden z rodičů, nemohlo být zapsáno do jeho cestovního pasu ani nemohlo získat od pasového úřadu příslušného podle místa bydliště cestovní pas. S postupným nahrazováním starých občanských průkazů v obou republikách identifikačními kartami, do kterých se děti nezapisují, pohyb dětí do 15 let se tak ještě více zkomplikoval.

Obyvatelstvo pohraničních území řeší někdy věc v případě, že dítě nemá vlastní cestovní pas, tak, že mají-li děti někoho navštívit (zejména, pokud jde o návštěvu na několik dní) na druhé straně hranic, pak ten z rodičů, který má dítě zapsáno v občanském průkazu nebo cestovním pasu, je převezme přes hranici, a zase se pro ně vrátí (dítě tedy pobývá na území sousedního státu, zatímco rodič se vrátí dočasně domů). Ideální je, když mají dítě zapsáni oba rodiče, protože pak se pro ně může vrátit druhý z nich. Kromě toho, až do podzimu 1993 se neprováděla pasová kontrola ve vlacích. Důvody byly dva, přičemž vzájemně souvisely: i po 1. lednu 1993 platil i nadále jízdní řád ČSD pro období 1992/1993, který samozřejmě se zdržením vlaků na nové hranici nepočítal a tento grafikon nebylo možno

³⁰ K tomu viz část o problematice státního občanství.

již změnit. Dokonce i jízdní řád pro období 1993/1994 byl v hrubých rysech připravován ještě pro celou někdejší československou síť a se zřízením pohraničních stanic nepočítal.³¹ Za jízdy mezi pohraničními body nebylo možno pasovou kontrolu provádět, protože chyběla (a to byl druhý důvod) dohoda států, podle které by policejní orgány jednoho státu mohly vstoupit při výkonu služby na území druhé republiky. Teprve po odstranění těchto problémů³² bylo přistoupeno k zavedení normálních pasových kontrol i ve vlacích, což se na hlavních tratích stalo již na podzim 1993, na vedlejších (mimo jiné i Hodonín–Holíč a Skalica–Sudoměřice nad Moravou) až v roce 1994, resp. 1995. Cesta přes hranici vlakem tak byla až do té doby někde pro děti rovněž jednou z možností.

Obyvatelstvo kromě toho žádalo kompetentní orgány, aby bylo obecním úřadům umožněno vydávání jednak hromadných soupisek pro školní akce, jednak jednorázových či vícerázových individuálních propustek. Akce narazila na odmítavé stanovisko na české straně,³³ ačkoliv šlo o řešení, které existovalo už v letech 1939–1945 a které mezi Československem a jeho sousedy bylo praktikováno nejen v meziválečném období, ale ve vztahu k tzv. socialistickým státům i v padesátých a šedesátých letech.³⁴ Ve věci dětí byla podána interpelace tehdejšímu opozičním poslancem za ČSSD Václavem Grulichem (nynějším ministrem vnitra), avšak bez viditelného výsledku.³⁵ K určitým ulehčením však nakonec došlo ve dvou směrech: ministerstvo vnitra obou států dalo pokyn orgánům pasové služby, aby svým státním příslušníkům bydlícím v druhém státě vydávaly pasy, i když nebydlí v jejich obvodě (tzn. že např. občan ČR ve Skalici na Slovensku se může obrátit s žádostí o vystavení pasu ČR na úřad cizinecké policie v Hodoníně, kam má nejbližší a nemusí žádat o vydání dokladu

³¹ Jízdní řád ČSD platný od 31. 5. 1992 do 22. 5. 1993, tab. (trať) 280, 320, 340, 343, 360, 361, 368, Jízdní řád ČD a Cestovný poriadok ŽSR platný od 23. 5. 1993 do 28. 5. 1994, tab. 280, 320, 340, 343, 360, 361, 368. Porovnej též č. 201/1993 Sb.

³² Dohoda vlád o ulehčení pohraničního odbavování byla podepsána v Praze už 30. 3. 1993 a v návaznosti na to byly v nově budovaných pohraničních stanicích Českých drah (ČD) zřízeny celní stanice. V platnost však dohoda vstoupila teprve po uveřejnění v české Sbírce zákonů 10. 6. 1994 v částce č. 38/1994 pod. č. 122/1994 Sb. (v slovenské Zbierke zákonov pod č. 98/1994 Z. z.). Dohoda se nevztahovala na orgány cizinecké policie, proto pasovou kontrolu dočasně prováděla za jízdy mezi pohraničními stanicemi celní služba. Na orgány cizinecké policie byla dohoda rozšířena dodatkem podepsaným v Bratislavě 23. 1. 1995. Text viz č. 298/1995 Sb.

³³ Žádost advokáta Dušana Krivského ze Skalice a zamítavá odpověď předsedy vlády ČR Václava Klause (1994, v držení Dušana Krivského). Prohlášení starosty města Hodonína p. Karkošky a primátora města Skalice p. Srholce (1994).

³⁴ Zák. č. 55/1928 Sb., č. 53/1949 Sb.

³⁵ Rozhovor s V. Grulichem v Brně.

český generální konzulát v Bratislavě³⁶. Kromě toho, bylo možné děti z manželství, kde každý občan má občanství jiné republiky, zapsat do cestovního pasu i toho rodiče, který měl jiné občanství než dítě.³⁷

S odůvodněním, že ČR se musí bránit před náporem běženců, začala česká strana již na jaře 1993 požadovat, aby byla česko-slovenská hranice střežena. Ministr vnitra ČR Jan Ruml otevřeně volal po zavedení „standardního režimu“, přičemž ovšem standardem neměl být systém existující v Evropské unii, tedy volný pohyb, ale naopak přísná kontrola všech osob, jako tomu bylo na československých hranicích před listopadem 1989. Běženců přitom nebylo více, než před 31. 12. 1992, a protože ČR a SR se zavázaly provádět stejný vízový režim, nic nebránilo tomu, aby místo česko-slovenské hranice byla střežena lépe slovensko-maďarská, slovensko-ukrajinská, příp. slovensko-polská hranice. České MV opakovaně prohlašovalo, že slovenská strana chrání své východní hranice nedbale, což slovenské MV popíralo. V létě 1993 byly učiněny z české strany i pokusy znemožnit přecházet hranici mimo přechod. Stalo se tak v prostoru Klokočov–Bílá, kde celní přechod nebyl zřízen,³⁸ avšak kde vedla silnice Čadca–Ostrava, po které dokonce jezdily dálkové autobusy. České celní orgány sice propouštěly osoby, nikoliv však vozidla a zboží, což v praxi znamenalo znemožnění překročení hranic vůbec. Po protestech slovenské strany (jde o oblast, odkud slovenští dělníci dojíždějí denně do práce do Ostravy) byla sice opatření odvolána, avšak hrozba, že česká strana zakáže přechody hranice mimo oficiální přechody, se objevovala i později za ministra vnitra ve vládě Josefa Tošovského (1997–1998) Cyrila Svobody (KDU-ČSL). Komplikace, které by to způsobilo především obyvatelům kopanic a také nevyřešená otázka kolem vesnic rozdělených státní hranicí zatím vždy přinutila českou stranu od tohoto opatření upustit. Stanovisko slovenské

³⁶ Ludmila Krivská, občanka ČR, Skalica (SR) – 1995.

³⁷ Dušan Krivský, občan SR, Skalica – 1995.

³⁸ Dohoda podepsaná v Praze 30. března 1993 stanovila 13 silničních přechodů: Břeclav–Kúty (dálnice), Lanžhot–Kúty (stará silnice), Hodonín–Holíč, Sudoměřice–Skalica, Velká nad Veličkou–Vrbovce, Velká nad Veličkou–Myjava, Strání–Moravské Lieskové, Starý Hrozenkov–Drietoma, Bylnica–Horné Srnie, Stfelná–Lysá pod Makytou, Horní Bečva–Makov, Velké Karlovice–Makov, Mosty u Jablunkova–Svrčinovec. Železničních přechodů bylo 7 – na všech existujících železničních tratích: (Břeclav) Lanžhot–Kúty, Hodonín–Holíč, Sudoměřice–Skalica, (Bylnice), Vrbovce (Javorník)–Myjava, Vlárský průsmyk–Nemšová, Horní Lideč–Lúky pod Makytou (Púchov), Mosty u Jablunkova–Čadca. Text dohody viz č. 132/1993 Sb., 103/1994 Z. z. Ne na všech silnicích tak byly původně celní přechody. Právě v souvislosti s konfliktem okolo dopravy přes Klokočov byla stanovena zásada, aby byly celní přechody zřízeny i na ostatních používaných silnicích přes česko-slovenskou hranici, především v Klokočově a v Nové Bošáci.

strany k podobnému opatření bylo vždy zásadně negativní. Přesto to byla sama česká strana, která novou readmisní dohodou podepsanou se slovenskou vládou v Levoči 25. října 1996 odstoupila od smlouvy o společném cizineckém režimu a vízové politice vůči třetím státům.³⁹ Česká strana tak paradoxně sama vytváří zvýšený nápor potenciálních ilegálních přistěhovalců, kterým by jinak při společném režimu nebyl povolen na Slovensko vstup a nemohli by tudíž ani překračovat neoprávněně slovensko-českou hranici.

V současné době vypadá situace takto: pohyb obyvatelstva na základě občanských průkazů trvá, hranici je možno překročit kdekoliv, což se však netýká občanů třetích států, a to ani tehdy, jestliže mají na území jedné z republik trvalý pobyt a nepotřebují vízum ke vstupu do druhé republiky.⁴⁰ Děti do 15 let musí mít vlastní cestovní pas, pokud nejsou zapsány v občanském průkaze nebo cestovním pase rodičů. Hranice je poměrně přísně střežena, což zejména v rozdělených obcích působí na obyvatelstvo špatně psychologicky. Na hranicích se provádějí normální pasové i celní kontroly.

Problém státního občanství a trvalého pobytu

Problematika státního občanství patří k nejcitlivější. Právě v československém pohraničí, kde se lidé po staletí volně stěhovali, ženili a vdávali, vzniklo přitom nejvíce komplikací. Problém je zakotven již v samotné koncepci občanství ČR a zejména pak v odlišném přístupu obou republik k této problematice.

Do 31. 12. 1992 existovalo dvojí občanství, což byl důsledek vzniku československé federace v roce 1968.⁴¹ Koncem téhož roku bylo vedle doposud jediného a jednotného československého občanství zavedeno i občanství obou republik. Pro jeho přidělení bylo rozhodující místo narození československého občana, případně místo narození jeho rodičů. Byli-li rodiče československými občany, ale každý z nich měl občanství

³⁹ Text viz č. 200/1997 Sb. Touto dohodou, která vstoupila v platnost 27. července 1997, pozbyla platnost původní readmisní dohoda a smlouva o společné cizinecké policii č. 150/1993 Sb. (č. 133/1993 Z. z.) z 29. 10. 1992.

⁴⁰ Úlevy pro cizince žádali již u ministra vnitra Jana Rumla majitelé hotelů a chat na moravsko-slovenské hranici, zvyklí na zahraniční klienty. Ti poté, co zjistili, že se nemohou volně v okolí chat pohybovat (oblasti zimních sportů v Beskydech například často leží přímo na česko-slovenské hranici, jako např. v prostoru Kasárna, Bumbálka, chata Portáš apod.) začali tyto oblasti opouštět. Ministr Ruml přislíbil, že se problémem bude zabývat, avšak nestalo se tak.

⁴¹ Čl. 5 úst. zák. č. 143/1968 Sb.

jiné republiky, pak dítě nabývalo občanství té republiky, na jejímž území se narodilo. Děti občanů téže republiky nabývaly její občanství i tehdy, jestliže se narodily na území druhé republiky. V roce 1969 bylo možné si prohlášením občanství změnit. Kromě toho zákony ČNR a SNR dávaly možnost, aby občan jedné republiky na žádost u ministerstva vnitra získal udělením občanství druhé republiky, přičemž původní občanství ztrácel.⁴²

Zákon o občanství republik byl nesmyslný už při svém vzniku, na což poukazovali již tehdy čeští poslanci Národního shromáždění. Na jeho uzákonění trvala slovenská strana, protože odlišení českých a slovenských občanů bylo nutné při sestavování federálních orgánů.⁴³ Zákon neměl nic společného s českou či slovenskou národností, jak se veřejnost mylně domnívala (ta byla ponechána subjektivnímu vyjádření občana při sčítání lidu) a neměl na ni žádnou vazbu. V praxi nemělo nakonec občanství republiky žádný význam a naprostá většina obyvatelstva Československa vůbec nevěděla, že něco podobného existuje, protože podle ústavního zákona o československé federaci měli občané jedné republiky na území druhé republiky stejná práva i stejné povinnosti.⁴⁴ Občanství republiky se nezařizovalo do žádných osobních dokladů. Občanství republiky nemělo vliv ani na volební právo do České či Slovenské národní rady a do Sněmovny národů Federálního shromáždění, neboť občan volil do republikového orgánu bez ohledu na své republikové občanství vždy tam, kde byl policejně přihlášen k trvalému pobytu a zapsán do voličského seznamu. Z těchto důvodů v roce 1969 ani později zpravidla lidé nežádali o změnu republikového občanství.

Při jednání mezi ODS a HZDS na Javorině ve Vysokých Tatrách 26. října 1992 nedošlo mezi českou a slovenskou delegací ve věci občanství k dohodě. Slovenská strana žádala unijní princip, podle kterého by občan jedné republiky měl tak jako doposud na území druhé republiky všechna práva i všechny povinnosti s výjimkou politických práv jako domovský občan. To česká strana odmítla. Kromě toho česká strana trvala na principu jediného občanství. Protože k dohodě nedošlo, měla si každá z republik vyřešit otázku občanství vlastním zákonem, což Česká národní rada učinila 29. prosince 1992⁴⁵ a Národní rada Slovenské republiky o šest týdnů později.⁴⁶ Oba zá-

⁴² Zák. č. 165/1968 Sb., zák. SNR č. 206/1968 Sb, zák. ČNR č. 39/1969 Sb.

⁴³ Těsnopisecké zprávy o schůzích Národního shromáždění ČSSR, IV. volební období, 29. schůze, 19. 12. 1968.

⁴⁴ Viz úst. zák. č. 143/1968 Sb. ve znění úst. zák. č. 125/1970 Sb.

⁴⁵ Zák. č. 40/1993 Sb.

⁴⁶ Zák. č. 40/1993 Z. z. (= Zbierky zákonov SR).

kony vycházely naprosto neprakticky ze zákonů o občanství republik, tak jak bylo schváleno v SNR v roce 1968 a v ČNR v roce 1968 a 1969,⁴⁷ lišily se však zásadně ve dvou bodech: za prvé, na Slovensku mohla každá osoba, která byla k 31. 12. 1992 československým občanem, získat do 31. 12. 1993 slovenské občanství, a to pouhým prohlášením své vůle před úřadem státní správy. V České republice mohl české občanství získat jen ten bývalý československý občan, který měl na území ČR trvalé bydliště alespoň dva roky, vyvázal se ze slovenského občanství⁴⁸ a nebyl v posledních pěti letech pravomocně odsouzen pro úmyslný trestný čin. Propadná lhůta byla i zde stanovena do 31. 12. 1993, později však byla prodloužena až do 30. 6. 1994.⁴⁹ Po uplynutí propadné lhůty byli občané ČR v SR a občané SR v ČR považováni za cizince stejně jako občané jiných států a mohli získat občanství jedině udělením (naturalizací) po pěti letech trvalého pobytu, přičemž podmínky pro jeho udělení v ČR, tedy vyvázání se z předchozího občanství a bezúhonnost, byly zachovány. Druhý rozdíl mezi českým a slovenským zákonem spočíval v tom, že slovenský zákon umožňoval, aby si osoba, která se stala občanem Slovenské republiky, ponechala i dřívější občanství, zatímco český zákon stanovil, že nabytím cizího občanství na vlastní žádost občanství ČR zaniká. Tímto způsobem mělo být zamezeno dvojímu občanství.⁵⁰

Zákon, schválený v této podobě, byl zcela otevřeně namířen proti romskému obyvatelstvu, které často nesplňovalo podmínku zachovalosti a byl proto oprávněně opakovaně kritizován mezinárodními organizacemi. Česká strana na to odpovídala, že zákon je standardní a kompatibilní se zákony jiných států. Ve skutečnosti právě v tom byla jeho diskriminace, neboť žádný ze států Evropské unie nevznikl tak, jako ČR, totiž rozděle-

⁴⁷ Odborná komise Československé strany sociálně demokratické navrhovala, aby občanem ČR (SR) se stal každý československý občan, který měl na území příslušné republiky k 31. 12. 1992 trvalý pobyt, pokud v propadné lhůtě nevyjádří vůli stát se občanem druhé republiky. Tento návrh nebyl akceptován.

⁴⁸ To neplatilo, jestliže osoba podala k slovenským úřadům žádost o propuštění ze státního svazku SR a do třech měsíců jí nebylo vyhověno.

⁴⁹ Zák. č. 272/1993 Sb.

⁵⁰ To neznamená, že v ČR neexistují osoby s dvojím občanstvím. Jde jednak o někdejší československé občany s občanstvím České republiky, kteří ještě před zánikem federace získali občanství jiného státu, děti českého a cizího (i slovenského, pokud se narodily až po vejití zákonů 40/1993 Sb. a 40/1993 Z. z. v platnost) občana, které jsou podle právního pořádku obou států pokládány za občany obou států, osoby, které v cizině získaly občanství z titulu narození či sňatkem podle právního pořádku tamního státu a neposlední řadě rovněž osoby, které získaly české občanství bez vyvázání se z občanství slovenského (před vstupem zákona č. 40/1993 Sb. v platnost, nebo z důvodů, že jim slovenské úřady do třech měsíců nevyhověly v propuštění z občanství SR).

ním jiného státu. Mezinárodní organizace oprávněně poukazovaly na to, že na bývalé občany Československa žijící na území ČR (často šlo o osoby, které se tam už narodily) nemůže česká republika pohlížet jako na cizince z jiných zemí.⁵¹ Problematika dopadu zákona č. 40/1993 Sb. na romské obyvatelstvo se vymyká rámci této práce. V oblasti slovensko-českých vztahů má zákon především následující důsledky:

1) mnoho osob se s ohledem na místo svého narození⁵² a pozdějšího bydliště, nebo s ohledem na místo narození rodičů stalo přes noc cizími státními příslušníky ve vlastní zemi, přičemž k původnímu domovskému státu je již nic nepoutá a často tam nikoho už ani neznají.

2) děti ze smíšených manželství⁵³ mají různé občanství, pokud se narodily ve dvou různých republikách.

3) osoby, které se narodily jako děti českých úředníků na Slovensku za první republiky a byly spolu s rodiči vyhnány do českých zemí ľudáckým režimem v roce 1939⁵⁴, jsou slovenskými občany, ačkoliv žijí již šedesát let v Čechách a na Moravě a na Slovensko se již po válce nevrátily.

K tomu je nutno si uvědomit, že vyvázání se ze slovenského občanství vyžaduje dlouhý čas a vysoké poplatky,⁵⁵ přičemž žadatel musí prokázat, že nedluží slovenskému státu žádné poplatky na daních (z českého občanství se není třeba vyvazovat, protože nabytím slovenského automaticky zaniká).

Cizí občanství, které lidé často zjistili teprve v okamžiku, kdy žádali o vyznačení občanství do občanského průkazu nebo o vydání cestovního pasu, s sebou samozřejmě nese spoustu komplikací a diskriminaci v běžném životě. Pro obyvatelstvo by bylo ideální, kdyby mohlo mít buď dvojí občanství, nebo kdyby se na druhé straně hranic na ně nepohlíželo jako na cizince, což se však po roce 1993 ukázalo jako politicky neprůchodné. V praxi dnes nemá volba občanství u obyvatelstva pomezí, pokud se ho týká, zpravidla vazbu na jejich národnost, ale je čistě otázkou praktičnosti. Práce v určitých oborech státní správy vyžaduje občanství země působení a v takovém případě zaměstnanci o ni žádají. S ohledem na vývoj na

⁵¹ Ing. Karel Holomek na semináři v Luhačovicích, léto 1996.

⁵² Je třeba si uvědomit, že např. z oblasti Holíče a okolních obcí je blíže do porodnice v moravském Hodoníně než do Skalice, naproti tomu z oblasti Javorníka je opět blíže do slovenské Myjavy, než do moravského Kyjova.

⁵³ Tedy z manželství, kde jeden z rodičů je občanem ČR a druhý občanem SR.

⁵⁴ Viz podrobněji Rychlík, J.: K otázce postavení českého obyvatelstva na Slovensku v letech 1938–1945. *Historický časopis*, 37, 1989, č. 3, s. 408–413.

⁵⁵ Na žádost humanitárních organizací slovenský velvyslanec Ivan Mjartan snížil poplatek na 800 Kč – Jiřina Šiklová na konferenci v Luhačovicích, únor 1998.

Slovensku a lepší vyhlídky České republiky na začlenění do Evropské unie je českému občanství ve sporných případech zpravidla dáována přednost. To znamená, že osoby, které je měly a žijí na Slovensku, si je (pokud to pro ně neznamena příliš velkou újmu) snaží ponechat, zatímco osoby se slovenským občanstvím žijící v ČR se spíše snažily získat české občanství.⁵⁶ S odstupem šesti let po rozdělení ČSFR je nicméně zřejmé, že většina osob, kterých se to týkalo, si zvolila občanství podle místa svého trvalého bydliště, protože na ně je vázáno vyplácení různých sociálních dávek. Každý případ je ovšem individuální.⁵⁷

Jak už bylo řečeno, veškeré pokusy, aby česká strana ustoupila od požadavku čistého trestního rejstříku pro bývalé československé občany – občany SR, žijící nepřetržitě od 31. 12. 1992 na území ČR, stejně jako žádosti Čechů na Slovensku, aby jim bylo umožněno ponechat si dvojí občanství, nebo aby alespoň s nimi nebylo v České republice v případě, že si zvolí občanství SR zacházeno jako s úplnými cizinci,⁵⁸ byly marné, neboť na české straně chyběla politická vůle k podobnému kroku.⁵⁹ Pouze státním občanům Slovenské republiky narozeným na území Slovenska do 31. 12. 1939, jestliže alespoň jeden z jejich rodičů byl narozen na území dnešní České republiky (tedy: dětem českých úředníků a zaměstnanců vyhnaných ze Slovenska v roce 1939) bylo zákonem z 12. října 1993 umožněno získat do 31. 12. 1993 občanství ČR bez povinnosti vyvázat se ze slovenského

⁵⁶ Dušan Krivský, Ludmila Krivská (Skalica), Miluše Čechová (Bratislava), Marie Zdešková, Josef Zdeška (Skalica).

⁵⁷ Slovenský právní řád zná statut tzv. „zahraničního Slováka.“ (viz zákon č. 70/1997 Z. z.) „Zahraničním Slovákem“ je osoba jiné než slovenské státní příslušnosti, avšak slovenského etnického původu. Osvědčení o statutu zahraničního Slováka se vydává jen na vlastní žádost a po prokázání etnického původu. „Zahraniční Slováci“ požívají na Slovensku oproti ostatním cizincům některá zvláštní práva, která jsou jinak vyhrazena jen slovenským občanům (příp. jen občanům některých států na základě reciprocity). Tak např. zahraniční Slováci nepotřebují – bez ohledu na své státní občanství – ke vstupu na Slovensko vízum, mohou zde získat trvalý pobyt, mohou zde pracovat či studovat za podmínek stanovených pro občany SR, mají usnadněnou možnost získat občanství SR apod. Statut „zahraničního Slováka“ je problematický a inkompatibilní se zásadami mezinárodního práva, které žádný podobný statut nezná. „Zahraniční Slováci“ jsou jakousi kategorií slovenských „poloobčanů“ s určitými právy, avšak bez povinností. Zákon o „zahraničních Slovácích“ kromě toho diskriminuje bývalé občany SR jiné než slovenské národnosti, protože ti se nemohou stát „zahraničními Slováky“. V praxi ovšem tento institut způsobuje, že při volbě občanství v ČR mají osoby slovenského původu tendenci zvolit si občanství ČR a případné nevýhody vyplývající ze ztráty občanství SR později kompenzovat získáním statutu „zahraničního Slováka.“

⁵⁸ Viz např. memorandum Českého spolku na Slovensku (v držení autorky).

⁵⁹ Cestou sporu, který řešil až ústavní soud, se této možnosti domohl Ing. Petr Uhl, který si v roce 1993 zvolil slovenské občanství, přičemž prohlásil, že české si ponechává. Rozhodnutí ústavního soudu však Ministerstvo vnitra ČR odmítlo uznat jako precedentní.

občanství, pokud dosáhli nejpozději v roce 1993 věku 60 let, žijí na území ČR nejméně dva roky a nebyli odsouzeni v posledních pěti letech za úmyslný trestný čin.⁶⁰ Takovéto osoby pak měly české i slovenské občanství. Na nátlak mezinárodních organizací byl 26. dubna 1996 schválen zákon umožňující ministerstvu vnitra prominout občanům Slovenské republiky, kteří k 31. 12. 1992 byli československými občany a žijí od té doby nepřetržitě na území ČR, při žádosti o české občanství podmínku bezúhonnosti.⁶¹

Volby v roce 1998 a nástup nových vlád v Praze a Bratislavě dávají možnost ke zlepšení situace v oblasti státního občanství. V České republice došlo především ke změně klimatu v otázce názoru na přípustnost dvojího občanství jako takového vůbec. Zatímco dříve bylo především pravicovými stranami odmítáno, nyní se tisk těchto stran dívá na tento problém benevolentněji mimo jiné i s poukazem na existenci dvojího občanství v jiných státech.⁶² V současné době se na české straně připravuje novela zákona o českém občanství, která jednak umožní získat občanství ČR všem občanům SR, kteří byli k 31. 12. 1992 občany ČSFR a žijí od té doby na území ČR. Od nich nebude vyžadována bezúhonnost, ani vyvázání se z občanství SR. Nový zákon by měl umožnit i dořešení otázky občanů romského obyvatelstva v ČR, které efektivně nemá žádné občanství, protože nemá potřebné doklady, na základě kterých by mu slovenské úřady mohly vydat osvědčení o občanství SR, a ze stejného důvodu nemá ani možnost žádat o občanství ČR. Bývalým občanům České republiky, kteří žijí na území Slovenské republiky a zvolili si slovenské občanství, bude umožněno ponechat si i občanství ČR. Rovněž občané Slovenské republiky, kteří žijí v české republice, si budou moci při nabytí občanství ČR ponechat i původní slovenské občanství.⁶³ Počet osob s dvojím občanstvím bude nicméně na moravsko-slovenském pomezí i tak poměrně malý: většina bývalých občanů Slovenské republiky žijících na moravské straně se totiž již ze slovenského občanství vyvázala, aby mohla získat občanství české republiky. Slovenská republika je oprávněně pokládá za cizince, takže k tomu, aby zpětně získali slovenské občanství, by byl zapotřebí zvláštní slovenský zákon.

Otázka trvalého pobytu osob s občanstvím jedné republiky na území druhé republiky se rovněž v pohraničních územích vyskytuje poměrně

⁶⁰ Zák. č. 272/1993 Sb.

⁶¹ Zák. č. 139/1996 Sb.

⁶² *Lidové noviny*, 12. 1. 1999, s. 8.

⁶³ *Právo*, 12. 1. 1999, s. 1 (interview Práva s ministrem vnitra Václavem Grulichem).

často. Příčiny jsou často historické. Tak např. před rokem 1989 nebyla v Hodoníně pro nedostatek místa realizována bytová výstavba, zatímco v sousedním slovenském Holíči ano. Z tohoto důvodu se mnoho obyvatel z Hodonína přestěhovalo do Holíče, přičemž do původního města stále dojíždějí do práce (vzdálenost činí 6 km).

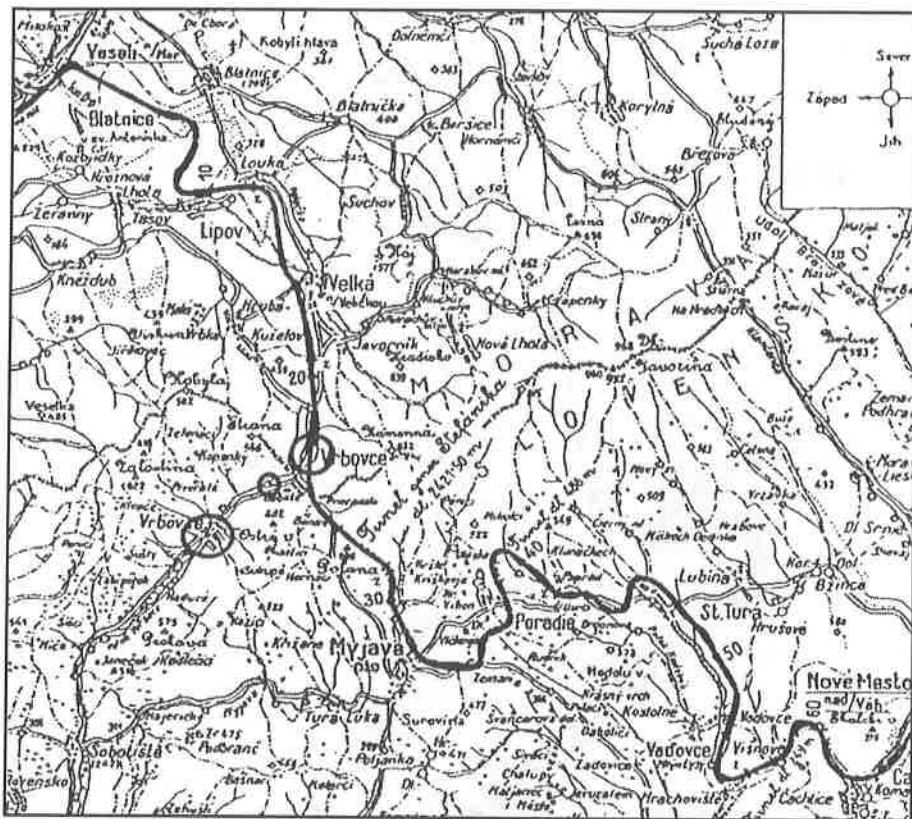
V otázce trvalého pobytu nebyly uzavřeny mezi Českou republikou a Slovenskou republikou žádné dohody, avšak rozhodnutím ministerstev vnitra bylo povolení k trvalému pobytu udělováno všem, kteří k 31. 12. 1992 trvale bydleli na území příslušné republiky a nestali se jejími občany, pokud proti nim nebyly závažné námitky z hlediska veřejné bezpečnosti. Jiná pravidla však platí pro osoby, které se na území druhé republiky přistěhovaly teprve po 1. 1. 1993, kde platí všeobecné předpisy o povolování trvalého pobytu jako u ostatních cizinců (v zásadě se povoluje jen z důvodů sloučení rodin nebo z mimořádných jiných důvodů). V praxi nemá povolení či nepovolení trvalého pobytu zásadní význam, pokud žadatel nemá konkrétní požadavky vůči státu, které z něho vyplývají, protože dohoda mezi ČR a SR o zrušení vízové povinnosti nestanovuje výslovně, po jakou dobu může občan jedné republiky pobývat na území druhé republiky. V pohraničních oblastech, kde lidé překračují hranici často, by ostatně nebylo překážkou ani to, kdyby takovéto omezení existovalo, protože po vypršení stanovené doby by stačilo, kdyby osoba překročila hranici do druhé republiky a opět se vrátila.

System komunikací, železniční a silniční doprava, delimitace hranic

Železniční doprava

Po vzniku Československé republiky roku 1918 byla věnována velká pozornost propojení Moravy a Slovenska, které bylo do té doby nedostačité. V rámci tohoto programu⁶⁴ došlo ve dvacátých letech k přestavbě místní dráhy Břeclav–Kúty(–Bratislava) na dvoukolejnou hlavní trať, k převzetí soukromé Košicko-bohumínské dráhy (Bohumín)–Jablunkov–Čadca(–Žilina – Košice) do státního provozu ČSD a v dalších letech k její postupné modernizaci a rovněž k výstavbě nových železnic (Veselí nad Moravou) Javorník–Vrbovce–Myjava(–Nové Mesto nad Váhom) a (Vsetín–)Horní Lideč–Lúky pod Makytou(–Púchov). Spolu s již existujícími dalšími třemi železnicemi (Brno–Vlárský průmysk–Trenčianská Teplá, Sudo-

⁶⁴ Zák. č. 235/1920 Sb.

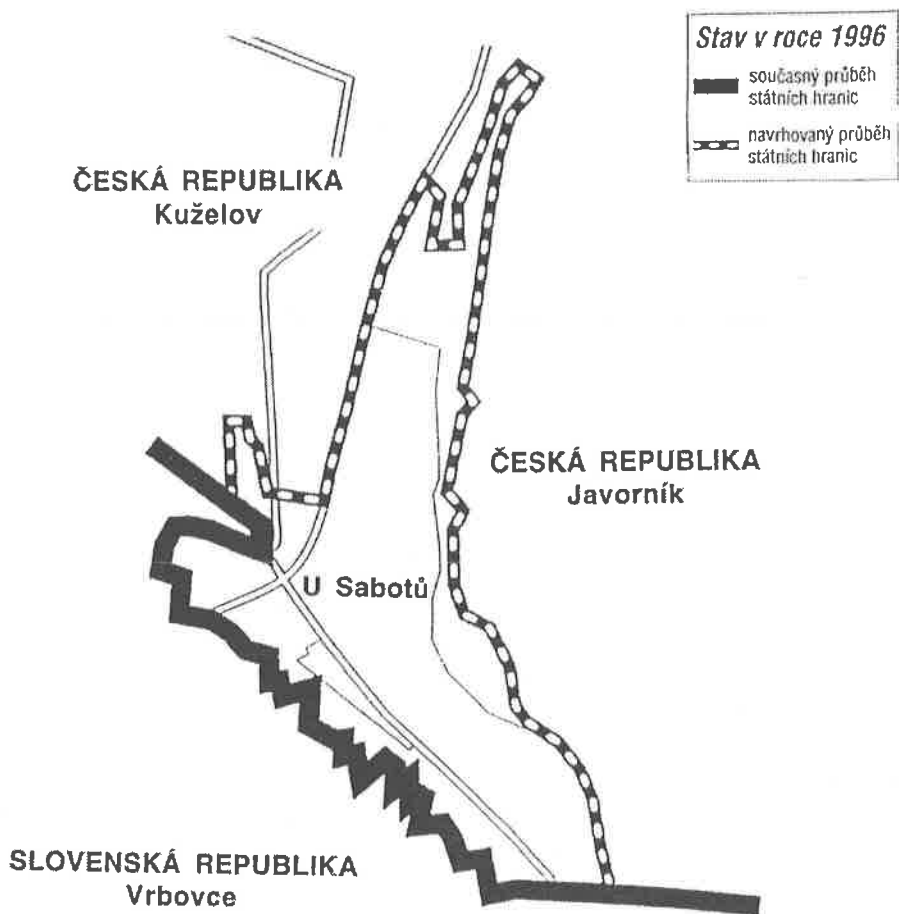
Průběh železniční trati Veselí nad Moravou–Nové Město nad Váhom v prostoru česko-slovenské hranice v obcích Vrbovice–Javorník.

měřice–Skalica a Hodonín–Holíč) tak počet železničních tratí z Moravy na Slovensko stoupl na dnešních sedm.⁶⁵ Zlepšeno bylo i silniční spojení a byla zřízena státní autobusová linka Hodonín–Holíč–Radošovice–(Smrdáky–Senica).⁶⁶ Je pochopitelné, že v moravsko-slovenských oblastech byla železniční a silniční síť budována jako jednotný celek. Důsledky se projeví již v roce 1939, kdy se ukázalo, že:

1) železnice Kúty–Holíč–Skalica–Veselí nad Moravou–Myjava–Nové Město nad Váhom je přerušena státní hranicí v úseku Sudoměřice nad Moravou–Vrbovice v délce 39 km;

⁶⁵ Hons, Josef: *Dejiny dopravy na území ČSSR*. Bratislava 1975, s. 231–235.

⁶⁶ Úřední jízdní řád Republiky československé platný od 22. 5. 1937 do 2. 10. 1937, tab. 3001.

Změna hranic v Vrbovce–Javorník (Osada „U Sabotů“).

2) železnice Kúty–Skalice–Holíč–Veselí nad Moravou–Nemšová–Trenčianská Teplá je přerušena státní hranicí mezi Sodoměřicemi nad Moravou a Vlárským průsmykem v délce 90 km.⁶⁷

V obou případech bylo tedy ze Slovenska na Slovensko třeba cestovat přes české (protektorátní) území, anebo složitým způsobem objíždět celou oblast přes Jablonici, Trnavu a Piešťany. Kromě toho v prvním případě byla situace ještě komplikována tím, že železniční stanice 5 km vzdálené slo-

⁶⁷ Úřední jízdní řád Protektorátu Čechy a Morava platný od 15. 4. 1939, tab. 133, 214, 217.

venské obce Vrbovce zůstala na protektorátním území, takže k cestě z Vrbovců do Myjavy (ze Slovenska na Slovensko) bylo nutno opakovaně překročit státní hranici.

V oblasti silniční sítě došlo na několika místech rovněž k destrukci celku, a to velmi nepříjemným způsobem: silnice Senica–Sobotište–Vrbovce–Myjava vedla za obcí Vrbovce v osadě „U Sabotů“ v délce necelého kilometru přes protektorátní území. Osada „U Sabotů“ sice patřila do katastrálního území moravské obce Javorník nad Veličkou, v praxi však navazovala přímo na slovenské Vrbovce. V oblasti obce Sidonia, kde hranici tvořil potok Vlárka, byla obec tímto potokem rozdělena na pět místech, přičemž přístup byl možný jen přes slovenské území. Konečně v již zmíněné osadě Kasárna v katastru slovenské obce Makov byl přístup možný jen z moravských Velkých Karlovic. Obdobně vedla přes státní hranici silnice na kopanicích v oblasti Žitkové (u Starého Hrozenkova). Státní autobusová linka Hodonín–Holíč–Senica byla zrušena a autobus jezdil jen na slovenském úseku tratě Senica–Holíč(–Skalica).⁶⁸

Občané obcí na moravsko-slovenské hranici se již v letech 1939–1945 domáhali rektifikace tak, aby hranice obce nedělila. Obyvatelstvo osady „U Sabotů“ např. žádalo připojení ke Slovensku, zatímco obyvatelstvo Sidonie k protektorátu. Záležitost nakonec rozhodla německá okupační správa, která měla hlavní slovo při vytyčování hranice, tak, že osada „U Sabotů“ i „Sidonie“ byly ponechány, resp. připojeny k protektorátu a na kopanicích byla postavena nová silnice.⁶⁹

Situace, která nastala po 1. lednu 1993, byla do značné míry identická se situací z válečných let. Pokud jde o dopravu, rozdíl je v tom, že hranice je nyní propustná, takže přetnutí železniční tratě státní hranicí nepředstavovalo pro cestující větší komplikaci.⁷⁰ Otevřeny zůstaly všechny železniční přechody, avšak od 29. 5. 1994, kdy vstoupil v platnost jízdní řád

⁶⁸ Úradný cestovný poriadok platný od 19. 5. 1940, tab. 301.

⁶⁹ Rychlík, J.: Obyvatelstvo Slovácka a Záhoří v letech 1939–1945. *Slovácko*, 30, 1988, s. 43–54.

⁷⁰ Situace se zhoršila v tom smyslu, že od 29. 5. 1994, kdy vstoupil v platnost jízdní řád pro období 1994/1995, byla doprava vedena vždy jen po pohraniční stanici Sudoměřice nad Moravou a Vrbovce (přejmenované podobně jako již v letech 1940–1946 na Javorník), kde bylo třeba přestupovat do soupravy druhé železnice. Viz Jízdní řád ČD 1994/1995, tab. 341, 343, Cestovný poriadok ŽSR 1994/1995, tab. 114, 121. Pokud jde o tarifní podmínky, platila nejprve v roce 1993 tzv. tarifní unie, tedy původní tarif ČSD. Po přechodu na mezinárodní tarif v létě 1993 byla pro dopravu mezi ČR a SR zavedena zvláštní sleva ve výši 75% (později pro ČD 80%) a v pásmu 40 km od hranic zvláštní zlevněné jízdné pro malý pohraniční styk. Místní autobusové linky ČSAD (nyní na Slovensku SAD) vedoucí přes hranici ČR/SR byly sice omezeny, avšak zůstaly do značné míry zachovány.

pro období 1994/1995, byla u osobních vlaků vedena osobní doprava zpravidla jen do pohraničních stanic, kde je zapotřebí přestupovat do soupravy sousední železnice. Problémem se stalo postupné omezování provozu. To nejvíce postihlo železniční spojení Hodonína a Holíče, které bylo od 28. 9. 1987 omezeno jen na pracovní dny.⁷¹ Nákladní doprava je již od roku 1993 vedena jen přes železniční hraniční přechody Břeclav–Kúty, Horní Lideč–Púchov, Mosty u Jablunkova–Čadca a omezeně též přes přechod Vrbovce–Myjava.⁷² Ostatní přechody jsou pro nákladní dopravu uzavřeny, což v regionu Záhorie dopravu zboží po železnici natolik prodražuje, že ji přepravci přestali používat a přepravují raději náklady po silnici.

Dalším problémem se ukázala tarifní opatření. Po rozdělení ČSFR zůstal v platnosti i nadále tarif platný pro přepravu osob, zavazadel, spěšnin a zboží používaný ČSD. Přeprava nákladů byla od počátku počítána lomeně, tedy jako součet tarifu za přepravu po státní hranici a od ní. Protože jízdné ani dovozné není přímo úměrné vzdálenosti, ale vypočítává se podle pásem, je součet dovozného za dva úseky téže tratě vyšší, než dovozné za celou tuto trať. Lomený tarif tak znamenal zdražení přepravy. V osobní dopravě trvala až do konce 1. července 1993 tarifní unie, což znamenalo, že jízdné a cestovné za zavazadla⁷³ se počítalo tak, jako kdyby stále ještě existovala jednotná síť ČSD. Peníze si ponechávala ta železnice, která prodala jízdenku, nebo vypravila zavazadlo. Po provedení měnové rozluky 9. 2. 1993 byl stanoven pro prodej železničních jízdenek a výpočtu dovozného za zavazadla a spěšniny fixní kurs 1 Kč = 1 Sk, což znamenalo, že jízdenky stály v ČR a v SR v národní měně stejně jako před rozlukou v Kčs. V dubnu 1993 Železnice Slovenské republiky (ŽSR) zdražily svůj tarif, což způsobilo komplikace v tarifní unii. Věc byla vyřešena tak, že pro slovenský úsek cesty vydávaly České dráhy (ČD) doplňkové jízdenky. Pro život v česko-slovenském pohraničí bylo významné to, že byly zrušeny dělnické a žakovské slevy a traťové jízdenky (tj. jízdenky pro omezený nebo neomezený počet cest na určitou trať za finanční paušál) v železniční dopravě přes novou hranici, což znamenalo zdražení dopravy do škol a do zaměstnání.

⁷¹ Jízdní řád ČD platný od 1. 6. 1997 do 23. 5. 1998, 2. změna jízdního řádu platná od 28. 9. 1997 (doplňek).

⁷² Cestovný poriadok ŽSR platný od 29. 5. 1994 do 27. 5. 1995, s. 1 (mapa).

⁷³ Zavazadla (s určitými výjimkami) a zejména spěšniny podléhaly od počátku celní kontrole a bylo je proto možné podávat jen z/do některých stanic. V česko-slovenském pohraničí i dnes lidé věc řeší tak, že zavazadlo a zejména spěšninu podávají teprve v druhé republice, a tudíž bez celní kontroly.

K 1. červenci 1993 byla tarifní unie ČD a ŽSR zrušena a obě železnice přešly na mezinárodní tarif (TCV). Ten by byl ovšem příliš vysoký a proto byla jeho cena snížena 75% (v současné době u ŽSR 75% a u ČD 80%). Výdej jízdenek byl možný jen mezi stanovenými stanicemi.⁷⁴ Pro místní dopravu byl i takovýto tarif příliš vysoký, a proto byl od roku 1994 zaveden v pásmu 40 km (včetně Nového Mesta nad Váhom vzdáleného 41 km⁷⁵ po obou stranách hranice⁷⁶ tzv. tarifní malý pohraniční styk (MPS). Pro něj je stanovený zvláštní zlevněný tarif. Prodávají se jen jednosměrné jízdenky v přepočítacím fixním kursu 1 Kč = 1 Sk, vybranou částku si ponechává železnice, která jízdenku prodala.

Jak zlevněné jízdenky podle mezinárodního tarifu, tak i jízdenky MPS jsou stále ještě dražší než jízdenky vydané podle vnitrostátního tarifu ČD a ŽSR. Cestující si proto původně běžně kupovali jízdenky jen po státní hranici a po jejím překročení si u průvodčího zakupovali další jízdenku s přírůžkou 10 Kč/10 Sk. S platností od 28. 5. 1995 vybírají proto v takovém případě železniční správy pokuty, které mají vyrovnat rozdíl v ceně jízdného.⁷⁷

Případné problémy má řešit dohoda obou vlád o železničním spojení přes státní hranice podepsaná v Bratislavě 22. února 1996.⁷⁸

Autobusová doprava

Zvláštní dohody rovněž usnadňují nepravidelnou a zejména pravidelnou autobusovou dopravu.⁷⁹ Ta byla v pohraniční oblasti silně rozvinuta a zahrnovala především následující linky: Břeclav–Lanžhot–Kúty, Hodonín–Holíč, Strážnice–Skalica, Vrbovce–Javorník–Velká nad Veličkou, Strání–Květná, Brumov–Sidonie, Makov–Klokočov–Bílá–Frýdlant nad Ostravicí. Přes hranici kromě toho přecházejí dálkové linky Ostrava–Jablunkov–Svrčinovec–Čadca–Žilina, Ostrava–Klokočov–Čadca, Olomouc–Horní Bečva–Bumbálka–Makov–Žilina, Praha–Brno–Uherské Hradiště–Uherský Brod–Trenčín, Brno–Hodonín–Holíč–Levice, Brno–Břeclav–

⁷⁴ Jejich seznam viz: Cestovný poriadok ŽSR platný od 29. 5. 1994 do 27. 5. 1995, s. 44–45.

⁷⁵ Po rektifikaci hranic připadlo nádraží Vrbovce Slovensku a vzdálenost Nového Mesta nad Váhom od státní hranice se zvětšila na 45 km. Kromě toho se za hranicemi čtyřicetkilometrového pásma ocitly i Čachtice. MPS zůstal i nadále pro uvedené stanice v platnosti. Srv. Cestovný poriadok ŽSR platný od 24. 5. 1998 do 29. 5. 1999, s. 52.

⁷⁶ Cestovný poriadok ŽSR platný od 28. 5. 1995 do 1. 6. 1996, s. 51.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ Viz č. 129/1996 Sb., č. 14/1997 Z. z.

⁷⁹ Viz č. 220/1993 Sb. Srv. též č. 130/1994 Sb.

Bratislava a další.⁸⁰ K omezování autobusové dopravy došlo především na místní úrovni, neboť příslušné okresní úřady nemohly podle platných směrnic platit příspěvky na dopravu osob do zaměstnání u „mezinárodních“ linek. Tak byla během let 1994–1995 zcela zastavena doprava na místních linkách Břeclav–Lanžhot–Kúty a Strážnice–Skalica. V provozu zůstaly naproti tomu linky Hodonín–Holíč, Vrbovce–Javorník (nádraží Vrbovce), Strání–Květná a Brumov–Sidonie. Mezinárodních linek se rušení dotklo méně,⁸¹ přičemž tyto linky mohou používat jak vnitrostátní cestující, tak zpravidla i cestující v příhraniční dopravě. Žádné slevy k dojíždění do zaměstnání či do škol se na příhraničních mezistátních autobusových linkách neposkytují. Původně bylo možné platit jízdné v Kč i Sk, od prosince 1993 platí, že jízdné ze zastávek v ČR se platí v Kč, ze zastávek v SR v Sk. Otázky autobusové dopravy stále nejsou dořešeny a jsou předmětem jednání na místní úrovni.

Delimitace státní hranice

Větším problémem, než dopravní síť, se ukázala delimitace hranice, na které pracovala česko-slovenská rozhraničovací komise. Ta navrhla, aby v dolním toku Moravy byla hranice vedena středem nynějšího řečiště a nikoliv po starých vyschlých meandrech, řešila otázku průběhu hranice v prostoru vysílače Velká Javorina v Karpatech a navrhla několik výměn území. Pokud jde o rozdělené vesnice, návrh předpokládal připojení celé osady Sidonia do katastru obce Bylnice a tedy k České republice, zatímco osada „U Sabotů“ měla být připojena k slovenské obci Vrbovce a tedy ke Slovensku. Český návrh na připojení osady Kasárna ke katastru obce Velké Karlovice slovenská strana odmítla a tato změna se nerealizovala.

Změna hranic vyžadovala nejen souhlas parlamentů obou zemí, ale také jimi schválené ústavní zákony o změně státních hranic. Slovenský kabinet Vladimíra Mečiara nejprve odmítl odstoupení Sidonie a navrhoval kompenzaci „jinde“, což mělo za následek odmítnutí české strany odstoupit osadu „U Sabotů“. Pád Mečiarovy vlády roku 1994, přechodný kabinet Vladimíra Moravčíka a Mečiarův návrat nakonec změnilo slovenské stanovisko. Problémem se ukázal postoj obyvatelstva osady „U Sabotů“.

⁸⁰ Provej Cestovný poriadok pravidelnej autobusovej dopravy ČSAD 1992–1993 – mezinárodní a dálkové linky a Jízdní řád pravidelné autobusové dopravy 1993–1994, mezistátní a dálkové linky. s. 80–114.

⁸¹ Jízdní řád linkové osobní dopravy – mezistátní a dálkové linky ČR, 1998–1999, s. 53–162, Cestovný poriadok pravidelnej autobusovej dopravy, mezinárodní a dálkové linky SR, 1998–1999, s. 23–164.

Většina obyvatelstva byla z praktických důvodů pro připojení ke Slovensku, neboť spádově byla vázána na Vrbovce a Myjavu, menšina, vázána pracovně na Moravu, však změnu hranic odmítala a argumentovala tím, že změna nemá podporu většiny obyvatel. Skutečnost však byla taková, že řada obyvatel osady se slovenským občanstvím byla nucena přihlásit se policejně do slovenských Vrbovců, aby jim nebyly z důvodu pobytu v „cizině“ zastaveny sociální dávky. Fyzicky nadále bydlela v osadě. Změna hranic byla nutností, neboť jedině odevzdáním osady Slovensku se silnice Vrbovce–Myjava mohla dostat na slovenské území a z obce tak mohly zmizet dvě celnice. Konflikt o příslušnost obce neměl národnostní charakter, ale šlo čistě o otázku praktickou.

Smlouva o průběhu státních hranic byla podepsána v Židlochovicích 4. ledna 1996.⁸² Národní rada SR ji schválila společně s ústavním zákonem o změně státních hranic ještě na jaře 1996⁸³, v Parlamentě ČR byla sice rovněž na jaře 1996 schválená, avšak návrh ústavního zákona nezískal potřebnou kvalifikovanou většinu, protože opozice podmiňovala svoji podporu lepším odškodněním osob, které s připojením ke Slovensku nesouhlasily.⁸⁴ Teprve po dalším jednání a částečném splnění této podmínky byl ústavní zákon o změně státních hranic schválen 19. března 1997 a vstoupil v platnost společně s dohodou o průběhu státních hranic 25. července 1997.⁸⁵

Na mezinárodní smlouvu o změně státní hranice navazuje dodatek k dohodě o režimu na společných státních hranicích podepsaný ministry vnitra obou zemí Janem Rumlem a Gustávem Krajčím v Praze 18. května 1997, který po ratifikaci vstoupil v platnost 22. května 1998.⁸⁶ Dodatek umožňuje vlastníkově a osobám jemu blízkým bez ohledu na státní občanství překračovat hranici mimo hraniční přechod i s nutnou technikou za účelem obhospodařování svých pozemků, přičemž má právo si stejným způsobem odvézt úrodu. Podmínkou k využití tohoto ustanovení je, že na jeho pozemek není ze strany státu, ve kterém leží, možný přístup a že oba státy budou o překračování hranice vyrozuměny a vyjádří s ním souhlas,

⁸² Text viz č. 246/1996 Sb.

⁸³ Úst. zák. č. 47/1996 Z. z.

⁸⁴ Tato otázka se vymyká rámci této studie. Odškodnění bylo vypláceno jednak jako náhrada za způsobenou škodu, jednak jako finanční příspěvek na zakoupení domu nebo bytu v ČR, pokud se osoba chtěla do ČR vystěhovat. Většina odškodněných občanů ovšem v osadě i po připojení fyzicky zůstala. Z osady Sidonia se po připojení k České republice odstěhovala na Slovensko údajně jedna osoba.

⁸⁵ Úst. zák. č. 74/1997 Sb.

⁸⁶ Text viz č. 205/1998 Sb. Dohoda doplňuje dohodu č. 234/1993 Sb.

příčemž mají i právo stanovit, na kterém místě má vlastník hranici překračovat.

Uzavřením dohody o státních hranicích se sice situace poněkud zlepšila, není však ani zdaleka ideální. Mnoho osob má i nadále ve druhém státě pozemky, jejichž obdělávání je ztíženo, připojením osady „U Sabotů“ se do stejného postavení ve věci sociálních dávek, jaké měli dříve slovenští občané, dostali pro změnu státní příslušníci ČR. Řeší je stejně jako dříve občané SR, totiž formálním přihlášením se k pobytu v Javorníku, i když i nadále žijí v osadě, tedy na Slovensku. Nádraží Vrbovce⁸⁷ se sice dostalo na slovenské území, přístup k němu je však i nadále možný jen přes celnici na silnici Vrbovce–Javorník.⁸⁸

Uvedená situace ukazuje, že vlády obou zemí si s otázkou průběhu hranic sice poradily, odstranit problémy plynoucí z jejího průběhu však nedokázaly.

Problémy zdravotního, sociálního a penzijního zabezpečení, transferu peněz, zaměstnanosti a školství

Komplex pracovně-právních vztahů, sociálního a zdravotního zabezpečení a různé jiné sociální otázky byly řešeny souborem smluv ještě na podzim roku 1992. Postupem času došlo k určitým změnám.

Měna a finanční záležitosti

Mezi ČR a SR byla původně uzavřena dohoda o měnové unii. Oba státy měly používat dosavadní měnovou jednotku – československou korunu (Kčs) – zároveň však měly mít vlastní emisní banky, přičemž emisní činnost řešila společná paritně složená dozorčí rada. Absurdnost a naprostá nefunkčnost podobného systému dávala ještě před jeho uvedením do praxe tušit, že měnová unie nebude mít dlouhé trvání. Paritní složení dozorčí rady znamenalo možnost vzájemného blokování obou stran v konfliktu bez možnosti dojít k nějakému řešení, dvě emisní banky znamenaly trvalou hrozbu nekontrolovatelného tisku peněz na úkor druhé strany, což znamenalo inflaci a hospodářský chaos. Již 9. února 1993 došlo k zániku měnové unie. Staré federální bankovky byly v obou státech nejprve okolkovány a pak postupně během dvou let nahrazovány novými platidly –

⁸⁷ Název byl změněn v roce 1997 z „Javorník“ zpět na „Vrbovce“.

⁸⁸ Takovýto stav byl při výzkumu v září 1998.

českou (Kč) a slovenskou (Sk) korunou.⁸⁹ Bankovky o hodnotě 10 Kčs se nekolkovaly a platily spolu se starými mincemi i nadále v obou státech. Bankovky o nominálu 20 Kčs a 50 Kčs se kolkovaly pouze na Slovensku, takže po odlepení kolku bylo možno jimi platit v České republice.

Při rozdělení měny platil přepočítací kurs 1 Kčs = 1 Kč = 1 Sk. Protože se předpokládalo, že česká koruna bude mít v budoucnosti výhodnější kurs, uložilo mnoho osob na Slovensku část úspor do bank v ČR a vyměnily tak své úspory v poměru za hodnotnější českou měnu.⁹⁰ Z praktických důvodů se obyvatelstvo snažilo předzásobit bankovkami o hodnotě 10 Kčs a mincemi, kterými mohlo platit v obou státech. Možnost používat společná platidla byla postupně omezována. K 31. 7. 1993 byla ukončena platnost kolkovaných bankovek v hodnotě 100 Kčs a nekolkových 20 Kčs a 50 Kčs a k 31. 8. 1993 v hodnotě 1000 Kčs a 500 Kčs v České republice. 30. 8. 1993 byla na Slovensku vydána bankovka o nominální hodnotě 50 Sk, která nahradila staré československé kolkované padesátikoruny. K 30. 11. 1993 byla ukončena možnost výměny bankovek o hodnotě 50, 100 a 500 Kčs i platnost československých mincí v hodnotě 5 a 2 Kčs v České republice a bankovek o hodnotě 20 a 100 Kčs ve Slovenské republice. Kolkované bankovky 500 Kčs přestaly na Slovensku platit k 31. lednu 1994. K 30. září 1993 byly vydány na Slovensku nové stokoruny a byla ukončena platnost federálních mincí 1 Kčs. K 29. říjnu byly vydány bankovky o nominálu 1000 Sk a o dva dny později byla ukončena platnost kolkovaných bankovek o nominálu 50 Kčs na Slovensku. Konečné datum ukončení výměny veškerých československých platidel bylo stanoveno k datu 31. 5. 1994. Jakákoliv společná platidla, kterými by se dalo platit v obou republikách, byla však stažena z oběhu již do 31. 12. 1993, a to včetně mincí. Po tomto datu obíhaly v obou republikách již jen různě okolkované staré československé bankovky.

Současně s provedením měnové odluky byla mezi ČR a SR uzavřena clearingová zúčtovací dohoda, protože měny nebyly vzájemně směnitelné. Transfer peněžních prostředků byl možný jen v rámci stanovených položek, které mimo jiné zahrnovaly i převod platů.⁹¹ Ve skutečnosti není

⁸⁹ V České republice viz zák. č. 60/1993 Sb., nařízení vlády ČR č. 61/1993 Sb., opatření České národní banky (ČNB) č. 62/1993 Sb. V Slovenské republice viz zák. č. 26/1993 Z. z., nařízení vlády č. 27/1993 Z. z., vyhláška Národní banky Slovenska (NBS) č. 28/1993 Z. z.

⁹⁰ Kurs kolísal a na určitou dobu se slovenská koruna dokonce stala hodnotnější než česká. Obecně ovšem má slovenská koruna kurs asi o 10% nižší. Na západním Slovensku lze běžně v obchodech a restauracích platit českými korunami v nominálním přepočtu 1 Kč – 1 Sk. Podniky na české straně zpravidla slovenské koruny nepřijímají, nebo si určují zvláštní přírážku.

znám případ, že by platy v pohraničí byly převáděny v rámci clearingů, ale vyplácely se v hotovosti a pracovník si je sám vyměňoval, což pro něj bylo zpravidla výhodnější. Dohoda rovněž umožňovala placení v národních měnách v turistickém styku,⁹² což znamenalo možnost měnu druhého státu nakoupit nebo prodat. Protože volný transfer prostředků nebyl možný, posílaly se peníze do druhého státu prostě tak, že osoba překročila hranice a v domácí měně peníze poslala z místní pošty. Protože poštovní úřady později odmítaly přijímat poštovní poukázky, na kterých byl plátc s bydlištěm v cizině, uvádělo se fiktivní bydliště ve státě poštovního úřadu. Stalo se běžné, že občané žijící v jednom státě si zřídili účet v druhé republice, aby nemuseli peníze vyměňovat. I když podle platného devizového zákona jsou osoby trvale žijící v jedné republice vůči osobám trvale žijícím v druhé republice devizovými cizinci a potřebují proto ke zřízení účtu v cizině souhlas ministerstva financí, zákaz se v praxi vůbec nerepektuje. Banky otevírají účty občanům druhého státu bez omezení, protože nedochází k porušení domácího, ale cizozemského práva.

V souvislosti se zavedením volné směnitelnosti české koruny vláda České republiky nótou z 29. června 1995 clearingovou dohodu vypověděla s platností k 30. září 1995.⁹³ Paradoxně se ukázalo, že toto opatření obyvatelstvo pomezí nijak nepoškodilo, ale naopak, pomohlo mu, zejména potom, když se i slovenská koruna stala volně směnitelnou. Možnost transferů se tak uvolnila, takže v současné době (1998) je situace lepší než v letech 1993–1995.

Poštovní, telefonní a dálkopisný styk

Po rozdělení státu trvaly i nadále poplatky stanovené pro vnitrostátní styk, a to po dobu dvou let. Od počátku roku 1995 byly poplatky zvýšeny, přičemž byla pro vzájemný styk stanovena zvláštní sazba, vyšší než vnitrostátní, avšak nižší než do jiných států.⁹⁴ Nevýhodou bylo hned od počátku roku 1993 podávání balíků, které bylo nutno posílat s celním jednáním a tedy jen na těch poštovních úřadech, kde je celnice. Až do podzimu 1993 trvala v obou republikách i platnost československých poš-

⁹¹ Dohoda byla podepsána současně se zrušením měnové unie 4. února 1993, text viz č. 64/1993 Sb., č. 33/1993 Z. z., k tomu viz též č. 200/1993 Sb., 259/1993 Sb. Ke clearingovému styku viz též č. 132/1997 Z. z., č. 168/1993 Z. z., č. 213/1993 Z. z.

⁹² Viz č. 65/1993 Sb., č. 53/1993 Z. z. Dohoda předpokládala omezený vývoz peněz v hotovosti a neomezený vývoz v cestovních šecích znějících na národní měnu cílového státu. Takovéto šeky nebyly nikdy vydány a omezení o vývozu hotovosti se nedodržovalo.

⁹³ Viz č. 205/1995 Sb., též viz č. 47/1996 Sb. a č. 120/1996 Sb.

⁹⁴ Slovenská pošta v roce 1997 zavedla pro styk s Českou poštou poplatky shodné se stykem se zeměmi sousedícími se Slovenskem, které jsou rovněž nižší než mezinárodní.

tovních známek, vedle kterých ovšem nově zřízené národní pošty začaly vydávat vlastní známky.

Telefonní styk byl prováděn technicky stejně jako před 31. 12. 1992, tedy v rámci jednotné sítě. ČR a SR používaly společně mezinárodní rozlišovací znak platný pro Československo (42). Telefonní poplatky byly převedeny na mezinárodní tarif 1. pásma, což styk prodražovalo. K 1. březnu 1997 byly zavedeny zvláštní mezinárodní volací znaky (420 pro ČR a 421 pro SR).

Dálnopisný styk (telex) je obecně v poslední době s rozvojem techniky omezován a nahrazován efektivnějším telefaxem, na který přecházejí i poštovní úřady (postfax) a e-mailem. Dálnopis nicméně stále ještě využívá poštovní telegrafní služba. Ta se stala po rozdělení státu natolik drahá a současně pomalá, že není v pohraničí pro styk do druhé republiky příliš využívána. Je vhodnější podat telegram přímo na poště v druhé republice, nebo požádat některého známého v druhém státě, aby tam telegram podal telefonicky.

V současné době je poštovní styk mezi ČR a SR pro obyvatele pohraničí drahý a neefektivní. Zásilky se neposílají přímo, ale přes sběrné pošty ve vnitrozemí, takže dopisy jdou často přes hranici i týden. Posílání doporučených zásilek a tiskovin je kromě toho drahé, balíky lze většinou podávat jen do hmotnosti 2 kg. Obyvatelstvo řeší situaci tak, že zejména balíky do druhé republiky podává přímo na poště v této republice. Dopisy opatřené známkami druhé republiky často dává lidem na autobusových zastávkách směrem do druhé republiky s prosbou, aby je po příjezdu do druhého státu vhodili do schránky.

Pohyb zboží

Dne 29. 10. 1992 byla v Praze podepsána dohoda, podle které s platností od 1. ledna 1993 Česká a Slovenská republika vytvořily celní unii.⁹⁵ Dohoda stanovila volný pohyb zboží, včetně zemědělských komodit. Obě republiky se zavázaly nevybírat na zboží vyrobené v druhém státě žádná cla ani jiné poplatky a nezavádět žádná množstevní omezení při vývozu ani při dovozu. Vůči třetím státům měl platit stejný celní sazebník.

Fungování celní unie se vymyká rámci této studie. Třeba říci, že obyvatelstvo pohraničí se zpočátku mylně domnívalo, že její existence znamená, že bude možné volně převážet přes hranice jakékoliv zboží, stejně jako před 31. 12. 1992. Brzy se ukázalo, že tomu tak není jednak se celní

⁹⁵ Viz č. 237/1993 Sb., č. 199/1993 Z. z. Srv. též č. 56/1995 Sb. a č. 268/1997 Sb., č. 46/1995 Z. z.

unie nevztahuje na zboží cizího původu, jednak její existence nezbavuje dovozce povinnosti zaplatit ve státě, kam zboží dováží, daň z přidané hodnoty (DPH) podle vnitrostátních předpisů a konečně především slovenská strana, jako slabší partner, začala brzy uplatňovat k omezení dovozu mimotarifní opatření, jako např. sanitární a veterinární kontrolu. Striktní aplikace těchto předpisů např. znemožňuje na Slovensko dovoz brambor, a to i v neobchodním styku.

V současné době může každá osoba překračující hranice dovážet zboží pro osobní potřebu, které je v rámci bezcelního limitu (na Slovensku 3 000 Sk, v ČR 6000 Kč) osvobozeno od DPH. Na slovenské straně byly činěny pokusy omezit v rámci pohraničního styku volný dovoz snížením bezcelního limitu. V praxi obyvatelé jedné příhraniční oblasti nakupují ve druhé republice a nákup bez problémů přenášejí. V ČR jsou lacinější především potraviny, v SR benzín a pohonné hmoty.

Zaměstnání

Jak již bylo řečeno, obě strany hranic jsou ekonomicky propojeny. To se týká i pohybu pracovní síly. Ostravsko-karvinský uhelný revír a tamní hutní a ocelářský průmysl je do značné míry závislý na pracovní síle z přilehlých slovenských Kysuc a oblastí Čadca-Makov, pro obyvatele tohoto regionu na druhé straně představuje Ostravsko jedinou pracovní příležitost. Na středním a jižním úseku hranic jsou přirozenými středisky Uherské Hradiště, Strážnice a Hodonín, kam obyvatelstvo dochází ze Slovenska do práce, avšak totéž platí pro oblast Pováží na Slovensku, která zase má tradičně zázemí na východní Moravě. Při jednáních na podzim 1992 nejprve česká strana hodlala v oboru pracovního práva postavit slovenské občany na stejnou úroveň s ostatními cizinci, což by znamenalo, že by mohli pracovat v ČR jen tehdy, bylo-li jejich zaměstnavateli uděleno pro ně pracovní povolení. Na důraznou žádost slovenské strany a zřejmě také s přihlédnutím k potřebě pracovní síly nakonec došlo k dohodě, podle které občané jedné republiky mohou na území druhé republiky pracovat volně, bez pracovního povolení. Jejich zaměstnavatel je pouze povinen tuto skutečnost oznámit úřadu práce kvůli registraci. Po dobu zaměstnání má zaměstnanec právo na povolení přechodného pobytu.⁹⁶ K dohodě byl podepsán v Bratislavě 8. ledna 1993 ještě protokol mezi ministerstvy práce a 20. března 1995 dodatkový protokol.⁹⁷

⁹⁶ Viz č. 227/1993 Sb., č. 317/1994 Z. z.

⁹⁷ Viz č. 167/1995 Sb., č. 174/1995 Z. z.

Dohoda o zaměstnávání občanů má nepochybně nedozírný význam pro život v moravsko-slovenském pohraničí. Se vznikem disparity kursu se ovšem přestalo vyplácet zaměstnání na Slovensku při bydlišti na Moravě, a naopak zvýšila se lukrativnost opačného postupu. Z tohoto důvodu např. většina zaměstnanců z Moravy opustila Závody valivých ložisek (ZVL) ve Skalici.

Povolení k přechodnému pobytu nemá v pohraničních oblastech velký význam, protože lidé docházejí do zaměstnání denně. Problémem není a ani v době clearingového účtu nebyl převod peněz. Zaměstnávání v druhé republice nicméně naráží na komplikace při vyplácení dávek sociálního zabezpečení, přídavků na děti, a zejména při nemocenském pojištění. Osoby pracující v druhé republice jsou tam pojištěny zaměstnavatelem automaticky, avšak toto pojištění neplatí v místě jejich bydliště, kde si je musí hradit sami.⁹⁸ V praxi tak musí platit pojištění dvakrát.

Sociální pojištění a zdravotní péče

Otázka sociálního pojištění a zdravotní péče s celým problémem zaměstnání v druhé republice úzce souvisí a stávajícími smlouvami není zajištěna na potřebné úrovni. Podle dohody podepsané v Praze 29. října 1992 o sociálním zabezpečení⁹⁹ se doba odpracovaná za doby existence Československa započítává pro potřeby pojištění, včetně důchodového, jako kdyby byla odpracována v té republice, která má vyplácet důchod, a to bez ohledu na to, v které části státu před 31. 12. 1992 pojištěnec pracoval. Změna občanství ani bydliště nemůže mít vliv na vyplácení důchodu či jiných dávek a tyto nelze zastavit ani krátit z důvodu, že osoba žije na území druhé republiky. Sociální dávky se přiznávají a vyplácejí podle práva platného na území státu, kde má pojištěnec trvalý pobyt, ale dávky nemocenského pojištění se vyplácejí podle předpisů té republiky, kde je osoba pojištěna. Dohoda tedy řeší poměrně uspokojivě otázky spojené s přechodem práv z pojištění v době existence Československa,¹⁰⁰ nikoliv však otázky spojené se zaměstnáním v druhé republice po rozdělení.

Ještě komplikovanější je situace v otázce poskytování lékařské péče podle dohody podepsané rovněž ještě 29. října 1992.¹⁰¹ Občanům jedné smluv-

⁹⁸ Rodina Hynková, paní Hynková bydliště Hodonín, nyní občanka ČR, místo zaměstnání gymnázium Skalica (1997).

⁹⁹ Viz č. 228/1993 Sb., č. 318/1994 Z. z.

¹⁰⁰ Zvláštní dohody určují přechod práv a povinností pracovníků federálních úřadů a institucí, bývalých vojáků Československé armády a federálních policejních útvarů – viz č. 152/1993 Sb., 200/1993 Z. z., č. 60/1994 Sb., 48/1994 Z. z., č. 70/1995 Sb., 94/1995 Z. z., č. 35/1996 Sb., 263/1995 Z. z.

¹⁰¹ Viz č. 202/1993 Sb., 139/1993 Z. z.

ní strany se na území druhé smluvní strany poskytuje bezplatně zdarma neodkladná a nutná péče, avšak jiná péče se poskytne buď jen z titulu pojištění u pojišťovny tohoto státu, nebo za úhradu. Osoba pojištěná v jedné republice má nárok na ošetření v druhé republice jen tehdy, jestliže domácí pojišťovna souhlasila, že náklady uhradí. V praxi to znamená již zmíněnou nutnost dvojího pojištění, nebo alespoň najít takové pojišťovny, která působí v obou republikách.¹⁰²

V současné době pracuje stále velký počet osob ze Slovenska (občanů SR) na české straně hranic, kam dojíždějí buď denně, nebo na týden, i když – s ohledem na problémy sociálních dávek a nemocenského pojištění – se jejich počet snížil. V souvislosti s narůstající nezaměstnaností v České republice ovšem není vyloučeno, že ze strany českých úřadů práce bude silit tlak na vypovězení dohody a že česká strana nakonec od dohody o vzájemném zaměstnávání občanů skutečně odstoupí.¹⁰³ I tehdy by nepochybně značná část pracovníků ze Slovenska získala v ČR pracovní povolení, protože (jak už řečeno) pracovní trh je na slovenské pracovní síle závislý. Ještě větší část by nepochybně pracovala v ČR ilegálně. Zatímco počet občanů SR dojíždějících za prací do ČR činí několik tisíc, počet zaměstnanců – občanů ČR pracujících na Slovensku je zanedbatelný.¹⁰⁴

Školství a kultura

Školské otázky reguluje dohoda o spolupráci ČR a SR v oblasti vzdělávání podepsaná v Praze 29. října 1992¹⁰⁵ a na ni navazující protokoly. Podle této dohody všechny osoby, které ve školním roce 1992/1993 navštěvovaly školu jakéhokoliv typu, v kterékoliv republice, pokračují v její návštěvě až do dokončení studia bez ohledu na své státní občanství a místo trvalého bydliště za stejných podmínek, jaké mají občané státu, ve kterém se škola nachází. Dále dohoda stanoví, že osoby s trvalým nebo dlouhodobým pobytem na území státu, jehož občany nejsou, navštěvují všechny typy škol za stejných podmínek jako občané tohoto státu. Jinak se smluvní strany zavázaly vytvářet dohodami ministerstev školství podmínky pro studium svých občanů v druhém státě. Dohoda také obsahuje ustanovení o právu vzdělání v mateřském jazyku na území druhé republiky, avšak tato část je

¹⁰² Např. všeobecná zdravotní pojišťovna/Všeobecná zdravotná poisťovňa (VZP).

¹⁰³ *Mladá fronta Dnes*, (MFD), 12. 1. 1999, s. 4.

¹⁰⁴ Podle údajů úřadů práce pracuje v okrese Břeclav asi 14000 občanů SR, v okrese Hodonín kolem 2000, a v okrese Uherské Hradiště kolem 800. Viz MFD, 12. 1. 1999, s. 4.

¹⁰⁵ Viz č. 203/1993 Sb., 134/1993 Z. z.

čistě deklarativní, protože o něco podobného neprojeví ani Češi na Slovensku, ani Slováci v Čechách zájem. Naopak, jediná slovenská škola v ČR, existující od roku 1956 v Karviné, každoročně ztrácí žáky a hrozí jí uzavření pro nezájem rodičů.¹⁰⁶

Pro spolupráci v oblasti vzdělávání má velký význam i dohoda o uznávání rovnocennosti dokladů o nabytém vzdělání a o uznávání nabytých vědeckých a pedagogických titulů.¹⁰⁷ Všechny diplomy nabyté v době federace nejen platí nadále v obou republikách, ale diplomy, které budou v budoucnosti teprve vydány, se i v druhé republice uznávají, nepřekládají se a nepodléhají nostrifikaci. Tento velmi liberální přístup měl umožnit širší možnosti výměny v oblasti školství.

Zejména v oblasti Pomoraví byla docházka do školy v druhé republice za federace běžná. Do gymnázia v Skalici docházeli žáci z moravských Sudočovic (3 km)¹⁰⁸, z Holíče do Hodonína docházel poměrně velký počet žáků do středních učilišť a na Střední obchodní školu. Ze západního Slovenska navštěvovali posluchači vysoké školy v Brně a Vysokou školu báňskou a hutní v Ostravě, na Komenského univerzitě v Bratislavě byli posluchači z východní Moravy.¹⁰⁹

Dohoda nedává možnost, aby se v této praxi pokračovalo, protože protokoly ministerstva školství stanovily roční objem posluchačů vysokých škol číslem 80 a umožňují studium jen takových oborů, které se doma studovat nedají. I zde došlo urychleně k vybudování těch oborů, které byly původně v jedné republice studovány posluchači z celé ČSFR v obou republikách odděleně.¹¹⁰ Studium je tak možné jen na základě dohod samotných škol, získání stipendia takové školy, nebo tehdy, pokud rodiče posluchače (posluchač sám) studium platí. Věc byla někdy vyřešena tak, že rodiče se v místě školy snažili najít práci, čímž získali právo na dlouhodobý pobyt a jejich dítě tím i právo na bezplatnou školní docházku. Rovněž při volbě občanství bylo často přihlíženo k možnostem studia v ČR či SR.

Nástup nových vlád v obou republikách by mohl vést ke zlepšení situace v oblasti vzdělávání a školství. Již ministr školství ve vládě Josefa Tošov-

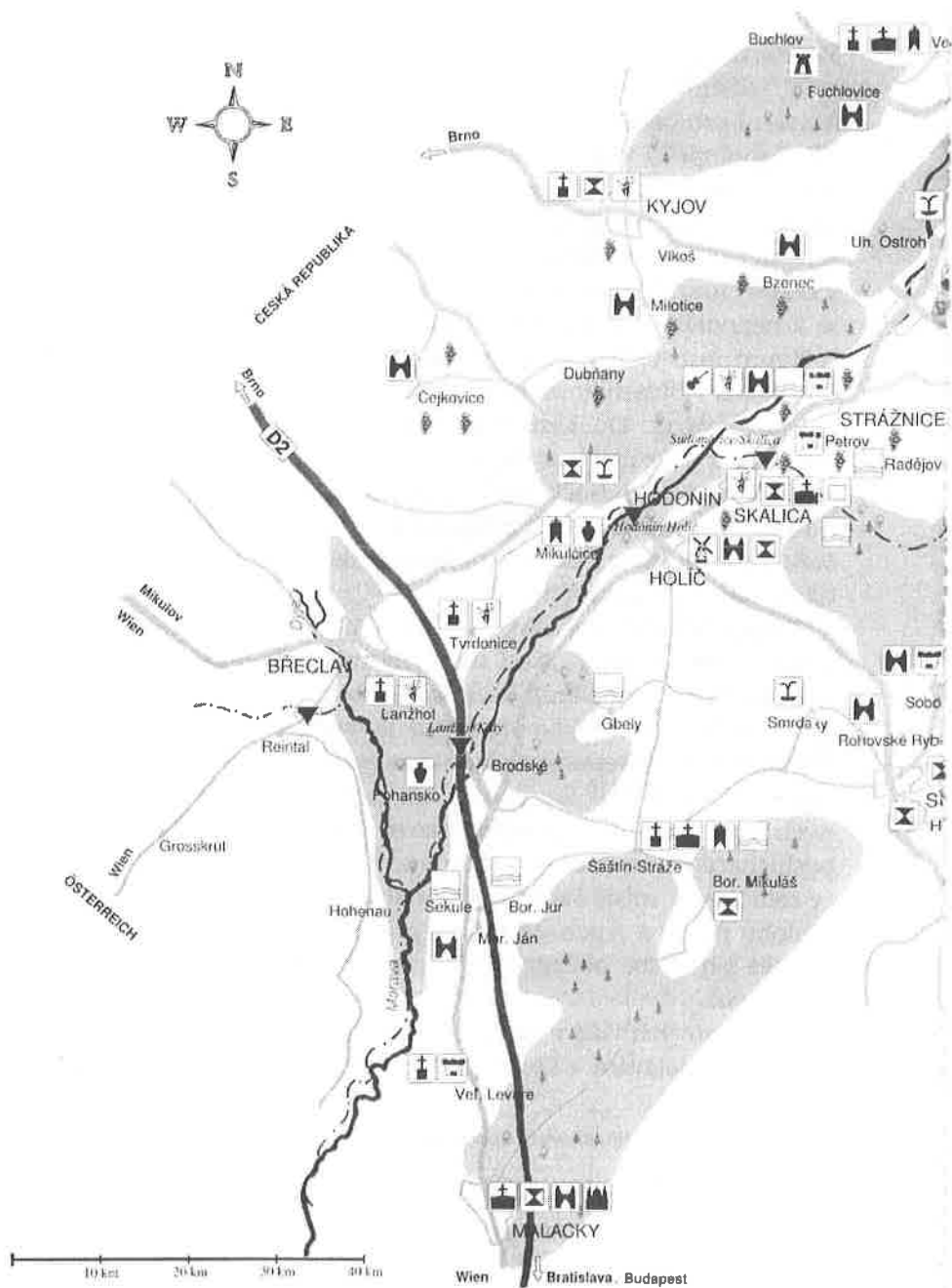
¹⁰⁶ Státní okresní archiv Karviná, školní kroniky Základní školy s vyučovacím jazykem slovenským v Karviné.

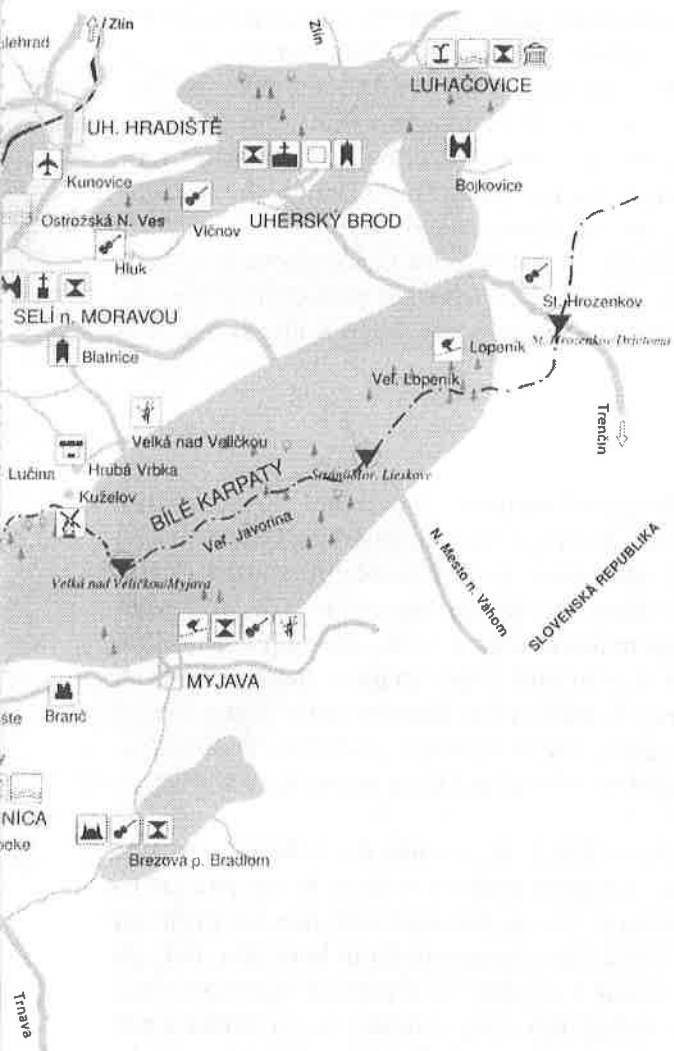
¹⁰⁷ Viz č. 148/1993 Sb., 104/1994 Z. z.

¹⁰⁸ Hynková, Skalica.

¹⁰⁹ Pavel Habáň, Uherské Hradiště / Bratislava.

¹¹⁰ Tak např. Vysoká škola dopravní v Žilině získala po rozdělení ČSFR českou obdobu v Plzni.

Region Pomoraví/Pomoravie.

ského Jan Sokol navrhl, aby posluchači jedné republiky mohli studovat ve druhé republice za stejných podmínek jako posluchači domácí. V roce 1998 byly novými ministry školství připraveny úmluvy v tomto smyslu. 15. ledna 1999 byla ministrem školství ČR Eduardem Zemanem a ministrem školství SR Milanem Ftáčníkem podepsána dohoda, podle které mohou občané jedné republiky studovat na vysokých školách druhé republiky za stejných podmínek jako občané domovského státu.¹¹¹

Třeba říci, že v oblasti kultury došlo relativně k nejmenšímu přerušení styků.¹¹² Největší komplikace způsobují hranice při převážení výstav, za jejichž pojištění vybírají pojišťovny sumy, které většina muzeí a galerií není schopná zaplatit.

Závěr

Problém vztahů České a Slovenské republiky, postavení slovenské diaspory v České republice a české diaspory na Slovensku a především pak problémy česko-slovenského pohraničí nejsou problémy soužití Čechů a Slováků, ale problémy každodenního života. Specifičnost česko-slovenského vztahu vylučuje již předem řešení otázek podle obecného vzorce pro postavení menšin. Především v pohraničí vůbec nejde o otázku nějakých kulturních či jazykových práv či zachování identity jedné národnostní skupiny na území druhého státu, ale o vyřešení problémů politického dopadu rozdělení jednoho státu na státy dva. Zde je nutno konstatovat, že situace není uspokojivá.¹¹³

Přes sliby politiků z podzimu 1992, že rozdělení Československa se neodrazí na životě občanů, s odstupem šesti let vidíme, že naopak přineslo obyvatelům značné problémy. Ty se pochopitelně nejvíce projeví právě tam, kde obyvatelstvo žilo a žije v bezprostředním kontaktu, tedy při česko (moravsko)–slovenské hranici; oslabily se přirozené vazby ze všech oblastí každodenního života, i když třeba říci, že lidské, hospodářské a kulturní vazby se udržují i nadále, ovšem ve změněných podmínkách. Třeba

¹¹¹ *Právo*, 16. 1. 1999, s. 7, *Mladá fronta Dnes*, 16. 1. 1999, s. 3.

¹¹² K tomu viz dohodu ministerstev kultury o vzájemné spolupráci č. 325/1994 Z. z.

¹¹³ Nepochopení specifičnosti situace vede k tomu, že dohody vytvářejí podle modelu vztahů k jiným státům, tak např. česko-slovenská smlouva o přátelství a spolupráci (č. 235/1993 Sb.) má z tohoto důvodu čistě deklarativní charakter, aniž by cokoliv konkrétního řešila. Přímo kuriózní je, že hovoří o právu menšin zachovávat si svou kulturu a jazyk, ale zdůrazňuje povinnost znát úřední jazyk země pobytu, což při striktní aplikaci by znamenalo diskriminaci Čechů na Slovensku a Slováků v ČR.

řící, že nechybí ani snaha vztahy znovu upevnit a to příhraniční spoluprací starostů moravských a slovenských pohraničních měst. Ti založili region Pomoraví/Pomoravie.¹¹⁴ V rámci regionu Pomoraví se rozvíjejí hospodářské, kulturní i ekologické aktivity, avšak legislativa v tomto směru nedává dostatečný prostor pro vyvíjení větší iniciativy. Zvláštní kapitolou jsou česko-slovenské smlouvy, které měly změkčit dopad rozdělení.¹¹⁵ I když jejich autorům nelze upřít dobrou vůli, některé smlouvy nesplnily očekávání, jiné se ukázaly jako nedomyšlené a některé nevešly v platnost vůbec.

Specifické poměry na moravsko-slovenském pomezí by vyžadovaly i zvláštní úpravu některých záležitostí spojených s návštěvou škol, lékařským ošetřením, překračováním hranic u školní mládeže mladší 15 let, příhraniční hospodářské spolupráce, autobusové a železniční dopravy. Jako vhodná se jeví zejména možnost přímé spolupráce okresních úřadů v příhraničních oblastech, které by měly mít ze zákona možnost upravit některé otázky uvedené výše odlišným způsobem, než stanovuje obecný celostátní předpis. Více kompetencí v tomto směru by bylo potřebné přenést na místní (obecní) samosprávy.

Závěrem je ještě nutno konstatovat, že za příčinu špatného stavu třeba považovat především nedostatek politické vůle, která za vlády Václava Klause a Vladimíra Mečiara chyběla na obou stranách. Příčina byla nepochybně v tom, že šlo o politické představitele, kteří prováděli rozdělení Československa, což se v mnoha směrech muselo nutně promítnout i na formování vzájemných vztahů obou nástupnických států pod jejich vedením. Nezbývá než doufat, že nové politické reprezentace v obou republikách tento stav zlepší.

¹¹⁴ Starosta Hodonína p. Karkoška, primátor Skalice p. Srholec, primátor Holíče p. Hrušecký (1996).

¹¹⁵ Vedle smluv uvedených v textu existují ještě následující dohody týkající se alespoň částečně této práce: o spolupráci orgánů činných v přípravném řízení trestním (č. 131/1993 Sb., č. 167/1993 Z. z.), o spolupráci v oblasti telekomunikačních služeb MV a šifrové služby (č. 151/1993 Sb.), o společném využívání archivních fondů MV (č. 156/1993 Sb. a 176/1994 Sb., 201/1993 Z. z.) o úpravě otázek na úseku matrik a státního občanství (č. 235/1995 Sb., 251/1995 Z. z.), o spolupráci v dopravě a spojích (č. 201/1993 Sb. 214/1993 Z. z.), o právní pomoci v občanských a trestních věcech (č. 208/1993 Sb., 193/1993 Z. z.), o spolupráci v zemědělství a lesnictví (č. 252/1993 Sb., 137/1993 Z. z.), o zamezení dvojího zdanění v oboru daně dědické a darovací (č. 253/1993 Sb., 230/1993 Z. z.), o zamezení dvojího zdanění v oboru daní z příjmu a z majetku (č. 257/1993 Sb., 229/1993 Z. z.), o dočasném oprávnění k podnikání fyzických a právnických osob (č. 330/1993 Sb., 293/1993 Z. z.), o spolupráci v oblasti životního prostředí (č. 121/1994 Sb.), o pravidlech o původu zboží (č. 172/1994 Sb.), o výměně údajů z informačních fondů rejstříků trestů (č. 136/1995 Sb., 184/1995 Z. z.).

Impact of Czechoslovakia's Division on Life in Border Area

Magdalena Rychlíková

In 1992 the Czech and Slovak Federal Republic was divided on the basis of an agreement of political representations into two, quite independent states – the Czech Republic and Slovakia – with the validity on January 1, 1993. Due to this, the internal, regional bounds at the Slovak–Moravian border region became a state border.

When the division of Czechoslovakia was being prepared, the population along both sides of the Moravian–Slovak border was persuaded that the new situation will not affect its day-to-day life, evidently on political grounds and in order to calm it down. However, the first period after the emergence of the new nations showed that it was not so. Problems arose in railway and bus traffic, postal service, financial questions (the separation of currency systems), bilateral employment, education, the health care system and the question of state citizenship. It appeared that the original political intention that the division will not, if possible, affect the population, was not fulfilled. Administrative, economic and communication obstacles have caused the two population groups to drift apart.